

BEVILAGUA BEÁTA

Három az egyben. Többszínűség egy dél-szlovákiai családban¹

BEÁTA BEVILAGUA

Three in One. Multilingualism in a Family in Southern Slovakia

Indexing Terms: language biography, language ideologies, early and late bilingualism, language repertoire, Hungarian as a foreign language, diglossia, code-switching, communicative strategies

1. Bevezetés

Dolgozatomban a többszínűség kutatásával foglalkozom. Munkám fő célja, hogy bemutassam egy család nyelvhasználatát és a nyelvvel kapcsolatos ideológiáit empirikus nyelvi anyag alapján. Az adatgyűjtést egy dél-szlovákiai településen, Jókán² élő családban végeztem, amely német–magyar–szlovák háromszínűsége miatt keltette fel az érdeklődésemet. A családtagokkal három interjú alkalmával találkoztam. Az így szerzett információk alapján állítottam össze az adatközlők nyelvi önéletrajzát,³ amely a kutatás fontos eszköze volt. Ez azt jelenti, hogy az egyes családtagokkal nemcsak a nyelvismeretükről, a nyelvekhez való viszonyukról beszélgettünk, hanem életük esemé-

-
- 1 Jelen tanulmány a 2018-ban megvédett szakdolgozatomra épül. (Bevilagua 2018) Ezúton szeretnék köszönetet mondani témavezető tanáromnak, Lanstyák Istvánnak a dolgozat megírásához nyújtott segítségéért, szakmai tanácsaiért.
 - 2 Jóka a Galántai járás egyik legnagyobb települése. Földrajzi fekvését tekintve a Mátyusföld térségébe tartozik, Pozsony és Galánta között található. Teljes lakossága a 2011-es népszámlálási adatok szerint 3906 fő. Nemzetiségi hovatartozás szempontjából a lakosság 35,7%-a szlovák (1396 fő); 59,2%-a magyar (2314 fő); 3,2%-a roma (127 fő); 0,2%-a német (8 fő) és egyéb nemzetiségűnek vallotta magát.
 - 3 Brigitta Busch, a többszínűséggel foglalkozó közismert német nyelvész, a következőképpen fogalmazza meg a nyelvi önéletrajz jelentőségét: „A nyelvi önéletrajzon alapuló kutatásnak egyik célja: a nyelvi jelenségeket a beszélő szemszögéből bemutatni, mert így olyan információkra is szert teszünk, amelyekre külső megfigyelőként nem lenne lehetőségünk. Ilyenek pl. a szubjektív nyelvi tapasztalat (Spracherleben), az érzelmi kötődés a nyelvhez (Empfinden), valamint a nyelvről való gondolkodás és annak értékelése. (Busch 2013, 17. p. – saját fordítás) A nyelvi önéletrajz – Busch felfogásában – valójában a nyelvi repertoár életrajzi megközelítését jelenti, és mindenekelőtt arra szolgál, hogy az egyén nyelvi repertoárját a beszélő perspektívájából ismerjük meg.

nyeiről is a nyelvek szemszögéből. Ezek alapján a dolgozat érdemi részét három nagy fejezetre osztottam: az egyik témája az édesanya nyelvi életrajzának a bemutatása; a másik az édesapa nyelvi életrajzát tárgyalja; az azt követő pedig a négy gyermekük nyelvhasználatáról, nyelvi neveléséről szól.

1.1. A kutatás menete és jelentősége

Magát a terepmunkát 2017 nyarán kezdtem el. Július 11-én készítettem el az első hangfelvételt Jókán az adatközlőim családi házában. Ekkor főleg az anyával, Klárával beszélgettem, de a legidősebb lánya is jelen volt.⁴ Az interjú nagyjából két órát vett igénybe, a társalgás egész idő alatt magyarul folyt. Második alkalommal, augusztus 15-én a gyerekekkel találkoztam. A másfél órás beszélgetés szinte végig magyarul zajlott, azonban az utolsó tíz percben sikerült őket szóra bírni németül is. A harmadik látogatásomra 2018. március 24-én került sor. A nagyjából egyórás beszélgetés az apával, Miklóssal magyar nyelven zajlott, és értékes kiegészítése volt az előzőeknek, mivel a család többnyelvűségét, Klára nyelvelsajátítását és a gyerekek nyelvi nevelését az apa szemszögéből is megismerhettem.

Mindhárom találkozás során többé-kevésbé hasonló kérdéseket tettem fel a családtagoknak, amelyek a nyelvtanulásra, a nyelvhasználatra és az azzal kapcsolatos körülményekre irányultak. Természetesen az anya, az apa és a gyerekek esete más és más, így ennek megfelelően készítettem el a témaköröket.⁵ A beszélgetések során az adatközlőim nyelvtudását önbevallásos módszerrel vizsgáltam, ami annyit jelent, hogy mindenki saját maga értékelte a nyelvi kompetenciáit azokból a nyelvekből, amelyek a nyelvi repertoárjukba⁶ tartoznak.

Munkám jelentősége abban áll, hogy bemutatja egy német anyanyelvű, a magyart másodnyelvként elsajátító adatközlő magyar nyelvhasználatát, továbbá a nyelvi önéletrajzok és életrajzok segítségével átfogó képet ad fiatalok adatközlőim nyelvi neveléséről, valamint családtagok nyelvi ideológiáiról is.

1.2. A család jellemzése

A szlovákiai magyar apa és a Németországból származó, német nemzetiségű anya 2000-ben kötött házasságot. A házaspárnak négy lánya született: 2001-ben Amanda, 2003-ban Bianka, 2007-ben Cecília, 2009-ben pedig Dóra. A szülők anyanyelve külön-

4 A családtagok anonimitást kértek, ezért a munkám során álneveket használok.

5 Itt jegyzem meg, hogy az első két beszélgetésre Montanari (2003) alapján készültem. A harmadik interjú kérdései elkészítéséhez pedig Marianna Husáriková szakdolgozatából (2003) merítettem.

6 A „nyelvi repertoár” fogalmának értelmezésében B. Buscht követem: „A nyelvi repertoárt úgy foghatjuk fel, mint egy egységes egészet, amely magába foglalja az összes kommunikációs eszközt, amely a társadalmi érintkezések során a beszélő rendelkezésre áll.” (Busch 2013, 21. p. – saját fordítás) A nyelvi repertoárba tehát beletartoznak az egyes nyelvek, nyelvjárások, regiszterek, stílusváltozatok, amelyek jelen vannak a mindennapi interakció során.

böző, egymás között azonban mindig is egy közös nyelvet, a magyart használták. Szlovákiába való költözése után Klára, az anya két teljesen új idegen nyelvvel szembesült: a szlovákkal és a magyarral. A környezet hatására azonban a magyar nyelvet kezdte el elsajátítani. Amikor megismerkedtek, Klára még csak öt hónapja tanulta a nyelvet, Miklós pedig akkoriban nem tudott németül. A mai napig kettejük társalgási nyelve a magyar, a férj azonban azóta már az alapszintű kommunikációban elboldogul németül.

A gyerekek az apától mindig a magyar nyelvet hallották, az anyától kiskorukban leggyakrabban a németet, majd idővel már ő is inkább magyarul kezdett el velük beszélni. Manapság Klára a gyerekeivel elsősorban magyarul beszél. A gyerekek egymás között szintén magyarul beszélnek. A család mindennapi életéből azonban nem szorult ki teljesen a német nyelv, csak az anya részéről ritkábbá vált a használata. A helyszín, a beszédhelyzet és a beszédtema is befolyásoló tényezővé vált. Ugyanakkor az anyai német nagyszülők körülbelül 4-5 éve odaköltöztek a lányuk családjához, s így a német nyelv pozíciója erősebb lett. A gyerekek a nagyszülőkkel csak németül beszélnek, mivel azok magyarul nem beszélnek, s nem is értenek. Az apa is rá van kényszerítve ezért a német nyelv gyakorlására. A szlovák nyelvet otthon nem beszélik, de 3-4 éve Cseklészre járnak egy szlovák nyelvű baptista gyülekezetbe, s így a szlovák nyelv az istentisztelet révén a vasárnapjuk része lett.

Mivel kétnyelvű, magyar-szlovák környezetben élnek, esetükben helyénvaló egy magyar-német-szlovák többnyelvű családról beszélni. Az egyes családtagok többnyelvűvé válása különböző körülmények között történt. Közös viszont bennük, hogy mindenkinek a többnyelvűvé válása az élethelyzetéből, többnyelvű környezetéből adódik. Az apa, aki a szlovákiai magyar kisebbséghez tartozik, a szlovák nyelvet magyar tannyelvű alapiskolában kezdte el tanulni. A német nyelvvel a faluban letelepült németországi család révén találkozott, amely egy gyermekotthont és missziót hozott létre. Az anyánál, aki német ajkú családban nevelkedett, a magyar-szlovák nyelvű környezet játszott szerepet. A gyerekek magyar-német kétnyelvűvé válása annak a következménye, hogy a két szülő más-más nyelven beszélt hozzájuk, amikor azok beszélni tanultak. Nyelvi nevelésük szempontjából azonban különbségek vannak a gyerekek között: a két idősebb lány jobban beszél a német nyelvet, mint a két fiatalabb. A szlovák nyelvet az édesapjukhoz hasonlóan magyar tannyelvű iskolában tanulják.

1.3. Hipotézisek

Mivel az anya idegen nyelvként tanulta a magyar nyelvet, az ő nyelvtudásával kapcsolatban azt feltételeztem, hogy a hétköznapi kommunikációban elboldogul magyarul, meg tudja értetni magát, az egyszerű beszélgetésnél a megértés nem okoz számára gondot. Erre abból következtettem, hogy régebben már hallottam őt egy alkalommal magyarul társalogni valakivel. Mivel azonban távolabbról figyeltem a beszélgetést, nyelvtudásának milyenségét nem tudtam megítélni. Ugyanakkor feltételeztem, hogy a környezet hatására a helyi nyelvjárára és a beszélt nyelvre jellemző elemek, valamint szlovák kölcsönszavak is előfordulnak a magyar szókincsében. Továbbá azt is feltételeztem, hogy a magyar nyelvű interakció során az édesanya beszédében gyakran fogok magyar-német kódváltást megfigyelni, mivel a bemutatkozáskor azt is elmondtam magamról, hogy beszélem a német nyelvet. Arra számítottam tehát, hogy ennek tuda-

tában az anya bátrabban fog németül megszólalni, valamint hogy a magyar nyelvű beszélgetés során nyugodtan fog német nyelvi elemeket is használni, amennyiben így érzi szükségesnek.

Az első interjú során a gyerekekről is megtudtam néhány információt. A két idősebb lánynál a nyelvek elsajátítása időrendben úgy zajlott, hogy nagyjából hároméves korukig Klárától csak a német nyelvet hallották, Miklóstól pedig csak a magyart („egy szülő – egy nyelv” módszer). Ezek alapján a két legidősebb lánnyal kapcsolatban azt feltételeztem, hogy a magyar és a német nyelvhez való viszonyulásuk között nincsenek nagy eltérések, s a németet is megközelítőleg olyan jól beszélik, mint a magyart. A két fiatalabbról azt feltételeztem, hogy magyardominánsak, a magyar nyelvhez való kötődésük erősebb, a nyelvi kompetenciáik is fejlettebbek ezen a nyelven, s így németül a receptív nyelvi kompetenciájuk erősebb, mint a produktív. Feltevésem arra alapoztam, hogy ők az édesanyjuktól már kevesebbet hallották a német nyelvet, mint nővéreik. További hipotézisem szerint annak ellenére, hogy a környezetük és az oktatási intézmények nem követelik meg a németnyelv-tudást, édesanyjukkal és német nagyszüleikkel való kapcsolatuk miatt – mintegy belső késztetésre – fontosnak tartják a német nyelv megőrzését. Mivel a nyelvtanulás módja, a családban látott minták és a baráti kapcsolatok nagymértékben befolyásolják a nyelvekhez való viszonyt, azt is feltételeztem, hogy a gyerekek a szlovák nyelvhez nem kötődnek annyira, mint a másik két nyelvükhöz. Erre az első beszélgetés alapján következtettem, hogy ti. tudomásom volt arról, hogy a szlovákot a gyerekek intézményi keretek közt tanulják az iskolában, ugyanakkor nagyjából öt éve kezdték el nyelvtudásukat egy szlovák nyelvű gyülekezetben továbbfejleszteni.

Az apával kapcsolatban azt feltételeztem, hogy magyardomináns kétnyelvű, és a többnyelvűséget pozitívan értékeli. Abból indultam ki, amit a családtagok elbeszéléséből megtudtam, hogy ti. az apa elfogadta a német nyelvet a családjában, nyelviileg viszont nem alkalmazkodott a feleségéhez, és csak néhány szót tud németül. Mivel tudomásom volt arról is, hogy az apa jókai születésű, feltételeztem, hogy a helyi nyelvjárást is elsajátította, és ez az interjú során hallható lesz majd.

2. Az anya

Először azt tekintjük át, hogyan ment végbe a többnyelvűvé válás az anya esetében, és mi jellemző a nyelvhasználatára. Klára jelenleg 43 éves négygyermekes családanya. Még fiatalon, huszonévesen érkezett Szlovákiába, és egy kétnyelvű dél-szlovákiai faluban, Jókán kezdett el egy gyermekotthonban dolgozni. A községben működő gyermekmisszió vezetője hívta meg Klárát, hogy dolgozzon náluk. A gyerekotthonban elsősorban nem a gyerekekkel foglalkozott, hanem a konyhai szolgálatot végezte. Németországi iskoláiban az anyanyelve mellett még angol és francia nyelvet is tanult. A magyar és a szlovák nyelvvel azonban csak Szlovákiába való költözésekor ismerkedett meg. Mivel a munkahelyén és az ismeretségi körében leggyakrabban a magyar nyelvet használták, ezért azt tanulta meg hamarabb. Ezen a nyelven tett szert tartósabb kapcsolatokra, barátságokra, sőt a későbbi házastársa is magyar anyanyelvű személy lett. Saját bevallása szerint a magyar nyelv elsajátítási folyamata intenzíven és gyorsan zajlott; ezt a tanára és a férje is megerősítette a velük való beszélgetésem során. A magyar vált a leggyakrabban hallott és a szűk környezete által elvárt nyelvvé, azaz valós kommuniká-

ciós szükségletté, hiszen a németet rajta kívül csak néhány ember beszélte a faluban. Ezért ahhoz, hogy beilleszkedjen az ottani környezetbe, minél előbb meg kellett tanulnia magyarul. Elmondása szerint a munkatársai is inkább magyarul beszéltek vele, pedig néhány kollégája németül is tudott.

A gyerekkorban való munka megkezdése előtt az egyik munkatársa két vagy három héten keresztül tudatosan tanította Klárát magyarul: hetente néhány alkalommal konverzációs gyakorlatokat, szókincsfejlesztést tartott a számára, valamint az írást is gyakoroltatta vele. Tanára szerint Klára a gyerekekkel való munka során tanulta meg a nyelvet, az állandó használatban fejlődött a legjobban. Az férje azt állította, hogy Klára az első gyermeküket várva, kilenc hónap alatt tanulta meg folyékonyan a magyar nyelvet. Felesége nyelvtanulási módszeréről annyit mondott, hogy hetente céltudatosan száz szót tanult meg, a nyelvet pedig a környezetében használta is. Ez volt az az időszak, amikor újra volt lehetősége „elmerülni” a magyar nyelvben, s egy új lendülettel folytatni a nyelvtanulást. Klára állítása szerint a magyar nyelv már nem okoz neki gondot. Megjegyezte azt is, hogy a szülőértekezleteken magyarul jegyzetel. Írni már a tanára is tanította a főtebb már említett háromhetes „gyorstalpaló” alatt, valójában azonban a gyerekeivel együtt tanult meg írni és olvasni, amikor azok már iskolába kezdtek járni. Saját motivációból foglalkozott tovább a nyelvvel, és mélyítette a nyelvtudását.

Az anya tehát késői többynelvű, aki a pubertáskor után természetes körülmények között, azaz nem iskoláztatás útján sajátította el a magyar és a szlovák nyelvet. Nyelvészajátítását a beilleszkedni akarás is gyorsította: mivel magyar többségű faluban telepedett le, itt kellett a mindennapokban boldogulnia, s ez megkívánta, hogy minél gyorsabban képes legyen a magyar nyelvű kommunikációra. Maga Klára is említette, hogy inkább a magyar nyelvet kellett használnia, és a szlovák nyelv elsajátítására már nincs akkora motivációja, mint a magyar esetében. Saját bevallása szerint számára megfelel az a szlováknyelv-tudás, amit eddig megszerzett.

Szlovákiába költözése után azokat a helyzeteket, amikor szükséges volt a szlováknyelv-tudás, az elején tolmács segítségével oldotta meg, később viszont már egyedül próbált boldogulni. Állítása szerint az első időszakban többnyire csak az orvosnál vagy ügyintézés során kellett szlovákul beszélnie. Mára a szlovák nyelv nagyobb teret kapott a hétköznapjaiban, mivel – amint főtebb említettem – a család nagyjából öt éve vasárnaponként egy szlovák nyelvű gyülekezetbe jár. Klára beszámolt arról is, hogy nemcsak passzívan hallgatja a szlovák nyelvű prédikációt, hanem a gyülekezeti táborokban is segíteni szokott, ami sokat lendít a nyelvtudásán. A beszélgetés során az is kiderült, hogy Klára a szlováknyelv-tudásának az alapjait hiányolja. Ennek érdekében megkérte a magyartanárát, hogy a szlovák nyelvtant is magyarázza el neki, ő azonban ezt a feladatot nem vállalta el. Kérdésemre, hogy önerőből foglalkozik-e a szlováknyelv-tanulással, Klára azt felelte, hogy csak a gyülekezeti énekek szövegét szokta szlovákul olvasni, valamint szlovák nyelvű rádiót is hallgat néha. Majd megjegyezte, hogy számára az már nagy siker, ha érti a híradót.

Az anya azt is megemlítette, hogy amíg korábban németül kezdte a beszélgetést, most már nem tartja fontosnak megmondani, hogy ő német anyanyelvű, hanem próbál szlovákul kommunikálni. Klára tehát már nemcsak magyarul, hanem szlovákul is igyekszik beilleszkedni a környezetébe. Azt is elmondta, hogyan készül fel a szlovák nyelvű kommunikációra a hivatalban vagy az orvosnál: a férje vagy a legidősebb lánya leírja

neki azokat a szlovák kifejezéseket, feltehetőleg párbeszédrészeteket, amelyek az adott szituációban használatosak, ill. szótárat is szokott magával vinni. Továbbá megjegyezte, hogy a szlovák nyelvű társalgás nagyobb felkészülést, több időt igényel, de már egyedül is boldogul vele. Példaként elmondta, hogy maga intézte el, hogy a szülei építési engedélyt kaphassanak a faluban.

Klára anyanyelvi kompetenciáival kapcsolatban sajnos csak néhány információ áll a rendelkezésemre. Az interjú során nem beszélgettünk németül, s csak keveset árult el a németnyelv-használatáról. Mint kiderült, lelkes olvasó. A nyelvek szempontjából leggyakrabban németül olvas. A magyar nyelven való olvasás – saját bevallása szerint – több erőt, odafigyelést vesz igénybe, ezért kevesebbet olvas magyarul. Meg kell azt is jegyezni, hogy a Bibliát otthon németül olvassa, németül szokott imádkozni, tehát a hitéletét a legtermészetesebben ezen a nyelven éli meg.

A német nyelv megtartása szempontjából Klára számára is szükséges a német nyelvű impulzus, hiszen ha otthon a gyerekeivel és a férjével leülnek közösen beszélgetni, a magyar a kommunikáció nyelve. A nyelvfenntartás érdekében azonban sokat tesz, hogy a német nagyszülők is Jókára költöztek, hiszen Klára így többet használhatja otthon az anyanyelvét, mint korábban.

A nyelvjárásról kérdezve Klára azt mondta, hogy nem szokott nyelvjárásban beszélni, mivel Hannover környékén az emberek nem dialektusban beszélnek, hanem az ún. *Plattdeutsch*⁷ használják. Amikor erről a regionálisan elterjedt nyelvváltozatról beszélt, a német hangtani kompetenciáiról azt árulta el, hogy más nyelvjárási beszélőkkel szemben ő akcentus nélkül beszél a standard németet. Másrészt az is kiderült, hogy a dél-németországi nyelvjárások megértése számára is nehézséget okoz.

Klára otthoni nyelvhasználatáról a legidősebb lánya azt mondta, hogy az édesanyja „még valahogy próbálja fenntartani” a német nyelvet a családban. Mindez arra utal, hogy a lány fontosnak tartja a német nyelv megtartását, s ebben anyukáját fontos eszköznek látja. Azonban azt is jelzi a „még valahogy” kifejezés, hogy a domináns szerepet otthon nem a német nyelv játssza, sőt használata visszaszorulóban van. Klára nyelvhasználatáról az is kiderült, hogy bizonyos témáról beszélve az anyanyelvét részesíti előnyben. A gyerekeivel – amint már fentebb említettem – elsősorban magyarul beszél, de szituációtól, sőt beszédtémától függően németül is: a régi családi történeteket – a lányai elmondása alapján – általában németül szokta a gyerekeknek elmesélni. Az egy nyelvű német kommunikáció Klára és a lányai között leggyakrabban már csak akkor valósul meg, amikor mindannyian a német nagyszülők házában vannak. Ott van az a hely, ahol a gyerekeknek is „muszáj” németül beszélniük, mivel anyai nagyszülei nem tudnak magyarul.

Klára magyar szóbeli kompetenciáinak és nyelvhasználatának jellegzetességeit a nyelvi anyag feldolgozásával röviden a következőképpen lehet jellemezni. Kérdéseimre összefüggően válaszolt, s az adott témáról egyszerű megfogalmazásban, egyszerű és összetett mondatokkal tudott beszélni. Nyelvtudása már viszonylag magas szintű, hiszen anyanyelvi beszélővel képes a spontán, könnyed kapcsolatteremtésre.

7 „A Plattdeutsch regionálisan elterjedt nyelvjárás, amelynek használata az Észak-Németország területén élő emberekre jellemző.” (Stroemer 2017, 1. p. – saját fordítás.)

Véleményét megpróbálta minél pontosabban kifejezni, eközben néha szóválasztási gondok merültek fel. Többször volt példa arra, hogy kijavította a hibát, de arra is, amikor azt nem vette észre. Nem túl gyakran, de néha kereste a megfelelő szavakat, beszéde azonban nem akadozott, mivel a beszélt nyelvre jellemző beszéd-töltelékeket is bőven használt a kommunikáció során. Jellemző volt rá, hogy mindig törekedett magyarul elmagyarázni a gondolatait, a nyelvi hiányosságait körülírással próbálta megoldani. Csak három esetben kérdezte meg a lányától a német kifejezés magyar megfelelőjét. Kommunikációs stratégiaként megfigyeltem nála, hogy amikor nehezen tudott elmagyarázni valamit, néha félbehagyta a mondatot vagy akár a szót is, és indulatszóval vagy mutató névmással, néha *igennel* utalt a hiányzó kifejezésre (pl. *na azt, no, igen*).

A kódváltással kapcsolatban a hipotézisem nem igazolódt be. Arra számítottam, hogy ha Klára tudja rólam, hogy beszélek németül, akkor gyakori és tudatos magyar-német kódváltást fogok nála megfigyelni. De ez nem így történt, mivel a német kifejezéseket főként metanyelvi jellegű beszélgetéskor használta. Amikor mégis németre váltott át, azt legtöbbször nem nyelvi hiányból tette, hanem más célja volt vele, pl. a német nyelvről beszélve, régi kollégáját idézve stb. Ez is azt támasztja alá, hogy Klára csak úgy „önként” nem vált kódot. A német kifejezések előfordulását ráadásul csak kivételes esetben eredményezte nyelvi hiány vagy nyelvi lapszus.

Amikor nehezen tudott valamit elmagyarázni, a lánya egyszer azt is javasolta, hogy próbálja meg inkább németül elmondani, de ő továbbra is magyarul beszélt. Mindebből arra következtetek, hogy az anya a magyarnyelv-tudásával a beszélt nyelvi kommunikációs helyzetekben könnyen tud boldogulni. Ám az interjú során valószínűleg Klára úgy is érezhette, hogy én most a magyarnyelv-tudását akarom letesztelni, s mivel a sikeres nyelvelsajátítását akarta bemutatni, ez a német kifejezések elkerülésére ösztönözhet. A jó nyelvismeretét kétségessé tette volna, ha gyakran vált át német nyelvre. Az is elképzelhető, hogy Klára a gyakori kódváltást nyelvi hiányosságai beismerésének tartja, tehát kudarcként éli meg. Inkább elkerüli a német kifejezéseket, hogy lehetőséget teremtsen a nem ismert magyar kifejezés megtanulására.

3. Az apa

Miklós, jelenleg 44 éves, magyar anyanyelvű apa. Magyar nemzetiségű családban született Jókán. Édesanyja Alistálról, édesapja pedig Jókáról származik. Főiskolai végzettségű, foglalkozását tekintve építész. A magyar tannyelvű alapiskolán kívül a szakmunkásképzőt, a szakközépiskolát és az egyetemet szlovák nyelven végezte. Kétnyelvűségét a szlovákiai magyar közösséghez való tartozás eredményezte. A magyar nyelvet természetes úton, szüleitől és környezetétől hallva sajátította el. A szlovák nyelvet viszont a tanulmányai során tanulta meg, ill. sajátította el. Saját bevallása szerint az alapiskola végéig csak egy nyelven tudott, magyarul. Az alapiskola elvégzése után viszont egy szlovák tanítási nyelvű szakmunkásképzőbe került. Megjegyezte, hogy milyen nehéz volt számára az első év a nyelv miatt. A nyelvi nehézségek ellenére végül sikeresen elvégezte a szlovák nyelvű közép- és főiskolát is. Jelenleg egy építészeti cég vezetőjeként dolgozik Pozsonyban, s munkája során a szlovák és a cseh nyelvet is használja.

Miklós a szlovák nyelvvél kapcsolatban megjegyezte, hogy számára ez az első idegen nyelv. A szlovák nyelvre csak az alapiskola befejezése után, a szlovák tannyelvű

iskoláiban volt igazán szüksége. Saját tapasztalatai alapján alakította ki azt a véleményét, hogy Szlovákiában élve az embernek a saját érdekében kell megtanulnia a többségi nyelvet. Majd hozzátette azt is, hogy szlovákiai magyarként azonban nem elég a két nyelv ismerete, ezenkívül legalább még két idegen nyelvre szükség van. A beszélgetés során Miklós többször is hangsúlyozta, hogy fontosnak tartja a nyelvtanulást. Ő maga a főiskolán jött rá, hogy a német mellett az angolra is szüksége lesz. Részben helyzetéből adódóan, részben saját élettapasztalatai hatására vált többnyelvűvé.

A szlovák nyelvvel kapcsolatban a cseh nyelv is szóba került. Összehasonlítva a két nyelvet Miklós azt állította, hogy a szlovákkal szemben ő inkább a cseh nyelvhez kötődik. Ezt azzal indokolta, hogy szerinte a cseh lágyabb és dallamosabb nyelv. A két nyelvvel való tapasztalatáról Miklós azt is elmondta, hogy a munkahelyén cseh kollégájával beszélve mindig átvált szlovákról cseh nyelvre, mivel számára az a megszokott, hogy csehül válaszol, ha cseh nyelven beszél vele valaki. Miklós körülbelül húsz éve dolgozik az építészetben. A cseh nyelvet a munkája során tanulta meg, mivel kollégáival gyakran jártak Csehországba, ahol megtanulta a nyelvet. A szlovák nyelv használatáról kérdezve Miklós azt felelte, hogy a munkahelyén a cseh nyelv mellett állandóan a szlovákot használja. Otthon a híradót csak szlovák nyelven nézi, rádiót pedig gyakrabban hallgat szlovákul, mint magyarul. Ha kikapcsolódásként filmet néz, és választania kell a szlovák és a cseh nyelv között, akkor inkább a csehet választja.

Miklós a tanulmányai során idegen nyelvként a szlovák mellett az orosz és az angol nyelvet is tanulta. Az orosz nyelvvel már az alapiskolában is találkozott, majd a középiskolában érettségét szerzett belőle. Jelenlegi nyelvtudása, saját megítélése alapján, egy-két alapszóból áll, azonban feltételezte, hogy orosz nyelvű környezetben fel tudná eleveníteni a passzív orosznyelv-tudását. Kérdésemre, hogy érdeklődik-e még az orosz nyelv iránt, azt felelte, hogy már inkább az angolt tartja fontosabbnak. Az angol nyelvvél először a főiskolán találkozott, ott azonban nem annyira az alapszókincssel ismerkedett meg, hanem szakmájának a szakterminológiáját kellett megtanulnia. A főiskola után hosszabb ideig nem foglalkozott az angollal, majd negyvenévesen a munkája miatt kezdett el újból angolul tanulni. Miklós jelenleg már másfél éve tanulja az angol nyelvet. A nyelvtanulási tapasztalatairól mesélve elmondta, hogy a szavak memorizálása az erőssége, ugyanakkor a kiejtéssel és a nyelvtannal több nehézsége akadt. Megjegyezte, hogy hetente csak kétszer 45 percet van a nyelviskolában. Mivel ezt kevesellte, otthon naponta a szabad idejében is foglalkozik az angollal.

A családtagoktól azt az információt kaptam, hogy – amint fentebb említettem – Miklós elfogadta a német nyelvet a családjában, nyelviileg viszont nem alkalmazkodott a feleségéhez. Az apa önértékelése szerint az alapszintű kommunikációban már viszonylag jól megérteti magát. Mivel a német rokonokkal és a német nyelvű környezettel csak laza kapcsolatot tart, nem érezte olyan szükségesnek a magasabb szintű nyelvsajátítást. A német nyelvvel azonban nem az iskolában, hanem Jókán találkozott egy németországi lelkészcsalád által. A feleségével való első találkozásakor még nem tudott németül beszélni, vele azonban később sem használta a német nyelvet, csak a magyart. Németül Miklós csak anyósával és apósával beszél, valamint a németországi rokonok látogatásakor. Mivel erre csak ritkán kerül sor, nyelvtudása sem fejlődik. Miklós azt is állította, hogy a passzív szókinccse jóval nagyobb, mint az aktív: ha nem tudja is magát olyan jól kifejezni németül, viszonylag jól megérti az otthoni beszélgetést.

Miklós – saját bevallása szerint – „szönci” nyelvjárásban beszél. Ezt a nyelvjárást beszélnek Jókán is, s jellegzetes hangtani sajátossága a független *ö*-zés: a más nyelvjárásokban és az *ë-ző* standardban használt *ë* fonéma helyén az *ö* fonéma használata. A beszélgetés során kiderült, hogy Miklós nem beszél állandóan nyelvjárásias kiejtéssel, hanem a környezetétől függően át tud váltani a nyelvjárásias *ö-ző* kiejtésről a standard kiejtésre. Ezt valószínűleg azért tudja ilyen jól irányítani, mivel a szüleitől mind a két hangtani változatot hallotta gyerekkorától kezdve: édesapjától és a szülőfalujában az *ö-zős* nyelvjárásias kiejtést tanulta meg, édesanyjától pedig a független *ë-zős* hangzású beszédet. Miklós velem beszélve szinte teljesen háttérbe szorította a nyelvjárását, az átírt szövegben csak néhány kifejezésen vettem észre az *ö*-zést. Valószínűleg azért is használta a beszélgetés során a standard ejtémódot, mivel tudott arról, hogy a beszélgetésről felvétel készül, ezért formális helyzetben érezhette magát. Anyanyelvi beszélőként gond nélkül különbséget tud tenni a kétféle nyelvváltozat között, és azt használja, amelyiket a beszédhelyzet megkívánja. Mivel a nyelvjárás és a köznyelv egy nyelv két változatának számít, s Miklós a kommunikáció során mindkét változat használatára képes, kettősnyelvűnek⁸ tekinthető.

Miklós nyelvhasználatában a következő szavakban vettem észre nyelvjárásias *ö-ző* kiejtést: *embör, köllött, ehhö* <*ehhez*>, *öleg*. A *kell* igét mindig *ö-ző* formában használta, megfigyeltem azonban, hogy bizonyos szavak (pl. *ember*) standard kiejtéssel is előfordultak beszédében. A névszórágokkal kapcsolatban azt figyeltem meg, hogy a *-ból, -ből* rag néhány esetben a csallóközi nyelvjárásra jellemző *-bú, -bű* formában jelent meg (pl. *angolbú*); a *-tól, -től* rag pedig *-tú, -tű* formában (pl. *öttú, lektortú*). Miklós szókincsében az *ittend, elgyön, vót, elein* szavakat azonosítottam nyelvjárásias jellegűeknek. Ezeken kívül más esetben nem figyeltem meg nyelvjárásias beszédmódot.

Az apa szerepe a nyelvi nevelésben főleg abban nyilvánult meg, hogy a magyarsághoz és a magyar nyelvhez ragaszkodott, és ezt adta tovább a lányainak is pl. az iskolaválasztás által. A magyar nyelven belül Miklós a nyelvjárását is továbbadta a lányainak, hiszen otthon ezt a nyelvváltozatot használja. Kérdéseimre, hogy van-e a nyelvjárásias beszédmóddal kapcsolatban negatív tapasztalata, azt felelte, hogy sértegetést soha nem élt meg a nyelvjárása miatt, csak megjegyezték a standardtól eltérő kiejtését.

A beszélgetés során szóba jött a magyarországi és a szlovákiai magyar nyelvváltozat is. Miklós megjegyezte, hogy érzékeli a köztük levő nyelvi különbséget. Példaként a szlovákiai tájnyelvi kiejtést hozta fel, az *ö-ző* és *í-ző* nyelvjárást. Azt is hozzátette, hogy szerinte a magyarországiak ezen a téren becsülik le a határon túli magyarokat, s számára fájó pont, hogy a nyelvhasználata miatt „csak felvidékiek” nézik. Arra a kérdésemre, hogy tudatosan kerül-e Magyarországon a kölcsönszavakat és a nyelvjárásias beszédmódot, azt válaszolta, hogy igyekszik alkalmazkodni a magyarországi beszélőhöz egy bizonyos mértékig, azonban a saját nyelvváltozatát nem szégyelli, és nem adja fel. E mögött a meggyőződés mögött a nyelvi vernakularizmus ideológiája áll, amelynek

8 Kettősnyelvűségnek azt a jelenséget nevezik, amikor egy beszélő az adott nyelv két változatát, konkrétan két dialektusát ismeri és/vagy használja a beszédhelyzetektől függően (Kiss 1995, 232. p.).

hívei azokat a nyelvi formákat és nyelvváltozatokat részesítik előnyben, melyek leginkább kifejezik az identitásukat. (Lanstyák 2017, 39. p.)

4. A gyerekek

Miklósnak és Klárának négy lánya született. Jelenleg Amanda 18, Bianka 16, Cecília 12, Dóra pedig 10 éves. Mind a négyen Jókán a magyar tannyelvű óvodába és alapiskolába jártak, ill. járnak. A két idősebb lány jelenleg magyar tannyelvű gimnáziumba jár, a két fiatalabb pedig még alapiskolás. Az alapiskolában Amanda és Bianka a magyar nyelven kívül szlovákot, németet és angolt is tanult. A kisebbeknek az alapiskolában már nem lesz lehetőségük megismerni a német nyelvet, a magyar és szlovák nyelven kívül csak angolul tanulhatnak.

Amanda és Bianka esetében szimultán (egyvidejű) kétnyelvű elsajátításról beszélhetünk. Ez azt jelenti, hogy a német és a magyar nyelvet párhuzamosan sajátították el az *egy személy – egy nyelv* stratégia alapján a családban. A magyar–szlovák kétnyelvű, ám magyardomináns környezetben a gyerekek nagyjából 3–4 éves korukig az édesanyjuktól csak a német nyelvet hallották, édesapjukkal pedig kizárólag magyarul kommunikáltak. Iskolába kerülve az édesanyjuk egyre kevesebbet beszélt velük németül, mivel egyrészt ő maga egyre jobban megtanult magyarul, másrészt a tanulás során magyarul kellett magyaráznia a gyerekeknek, s így a lányaival egyre többet kezdett el magyarul beszélni. Az *egy személy – egy nyelv* szocializációs modellt felváltotta tehát egy olyan helyzet, amikor az anya már nem ragaszkodott következetesen anyanyelvének az átadásához. A német nyelv visszaszorulását és a magyar nyelvű környezetet figyelembe véve arra következtettek, hogy a gyerekek magyardomináns kétnyelvűek lettek. A két legidősebb lány esetében a német nyelv azonban még nagy szerepet játszott: második korukban elkezdtek tanulni a németországi elsős tananyagot, mivel a szülők azt tervezték, hogy véglegesen Németországba költözzenek, és ezért Klára fel akarta készíteni lányait a németországi iskola követelményeire.

Cecília és Dóra esetében már nem beszélhetünk *egy személy – egy nyelv* modellről, mivel Klára velük már születésüktől kezdve magyarul is beszélt, sőt a magyar nyelv volt mennyiségileg domináns. A magyar nyelv pozíciójának a megerősödését az is okozhatta, hogy a szülők a két kisebb lány születésekor már elvetették azt az ötletet, hogy Németországba költözzenek. Ez a döntés is szerepet játszhatott abban, hogy Klára számára a német nyelv másodlagos nyelvvé vált a gyerekekkel való kommunikációja során. Ez azt is jelenti, hogy az anya a németet már nem első nyelvként adta át a két legkisebb lányának. Onnantól kezdve, hogy az anya elkezdett a lányaival magyarul is beszélni, olyan nyelvi helyzet jött létre, amelyben az egyik nyelv elterjedése többé-kevésbé a másik rovására történt. A német nyelv tehát fokozatosan visszaszorult a családban. Ilyen esetben nyelvvisszaszorulási helyzetről beszélünk.⁹ Cecília megjegyezte a beszélgetés során,

9 Az olyan nyelvi helyzetet, amelyben az egyik nyelv a másik rovására terjed el, s a visszaszoruló nyelvnek egyre csökkennek a funkciói, egyes társadalmi rétegekben ritkábban fordul elő, nyelvvisszaszorulási helyzetnek nevezzük. (Lanstyák 2002, 133. p.)

hogy kiskorában anyukája *azért hozzá és a húgához is szokott németül beszélni*, de a „szokott azért” kifejezés már nem ugyanarra a nyelvhasználatra és nyelvátadásra utal, mint ahogyan az a két idősebb lány esetében történt. Ezért is lehetséges, amiről a gyerekek számoltak be nekem, hogy a kislányok inkább magyarul válaszolnak édesanyjuknak, amikor az németül beszél hozzájuk. Ez arra enged következtetni, hogy amikor a szülő nem következetes, és nem követeli meg a kívánt nyelven a választ, a gyerek inkább környezete domináns nyelvét választja, amelyik az általa is a legjobban beszélt nyelv. Cecília és Dóra ráadásul már nem profitált abból az ötletből sem, hogy a család véglegesen Németországba költözne, s így az anya őket nem tanította külön németül írni és olvasni. A német nyelvi készségeket Cecília és Dóra az alapiskolában sem fogja fejleszteni, mivel az ő évfolyamukban már megszűnik a németnyelv-tanítás. Ha fontosnak tartják ezeket a készségeket, önerőből kell majd megerősíteniük őket.

A gyerekek egymás közti kommunikációjáról azt tudtam meg, hogy a nagylányok már kiskorukban megszokták, hogy egymással németül is beszélnek, viszont a húgaikkal való társalgáskor nem használják a németet. Cecília és Dóra – külső hatás nélkül – nem szoktak sem egymás között, sem a nővéreikkel németül beszélni. Számukra – amint arról fentebb már szó volt – az egymás közti kommunikáció természetes nyelve a magyar. Erre utal az is, amit a kisebbek mondtak, ti. ha értik is a német beszédet, inkább magyarul válaszolnak. Ha azonban átmennek a német nagyszüleikhez, ott megváltozik a nyelvi helyzet: ott a kommunikációs nyelv kizárólag a német. Többször is említették a gyerekek, hogy naponta át szoktak menni hozzájuk, és legalább fél órát töltenek a nagyszülőknél. A nyelvmegtartás szempontjából fontos tényező a német nyelvvel való kontaktus mennyisége, amely a német nagyszülőknek köszönhetően megerősödött a családban.

A két idősebb lánnyal kapcsolatban részben igazolódtak be a feltételezéseim. A hétköznapi beszélt nyelvi regisztert tekintve németül is ugyanolyan folyékonyan és probléma nélkül fejezik ki magukat, mint magyarul. Ezt az interjú végén folytatott nagyjából 5–7 perces német nyelvű beszélgetés erősítette meg. Bianka, Cecília és Dóra egyértelműen azt állították, hogy magyarul jobban tudnak, mivel az iskolában és szinte mindenhol ezt használják, a német csak a családra korlátozódik. Amanda egyik megjegyzéséből arra következtetek, hogy ő nem szívesen ismeri be, hogy a magyarhoz képest a németnyelv-tudása alacsonyabb szintű. A nyelvhez való viszonyulásukat tekintve Bianka nem tud választani a kettő közül, számára mind a kettő egyformán fontos. A kisebb lányok a magyar nyelvhez kötődnek jobban, Amanda pedig azt állította, hogy ő inkább a német nyelv felé hajlik.

Hipotéziseim a két fiatalabb lánnyal kapcsolatban beigazolódtak. Mindketten erősen magyardomináns többynyelvűek: a nyelvi kompetencia szempontjából a magyar a legerősebb nyelvük. Cecília önmagát úgy értékelte, hogy olvasásban jobb, mint szóbeli megnyilatkozásokban. Dóra még csak ismerkedik a német könyvekkel, ő a német nyelvet a nagyszüleivel beszélgetve használja a legtöbbit. A német nyelvi készségeket illetően a szövegértésük és a passzív nyelvtudásuk a fejlettebb. Mindketten azt állították, hogy még nem tudnak olyan jól németül beszélni, de a német nyelvhez ugyanolyan erősen kötődnek, mint a magyarhoz.

Az anyanyelvről a gyerekek úgy gondolkoznak, mint ami azonos az anya nyelvével, ezért a németet tartják anyanyelvüknek. A magyar nyelvet pedig az apukájukhoz kötve

„apanyelvnek” nevezik. A magyar–német kétnyelvűségüket mindannyian pozitív dolognak tartják. Cecíliától és Amandától még az is elhangzott: büszkék arra, hogy tudnak németül. Kétnyelvűségük előnyeiről kérdezve Dóra azt válaszolta, hogy az osztálytársai gyerekként még nem tudnak németül. Amanda a német nyelvet magasabb presztízsűnek és a továbbtanulása tekintetében fontos nyelvnek tartja. Bianka hasznosnak tartja a több nyelv ismeretét, és a családban ismert négy nyelv (magyar, szlovák, német, angol) mellett még a francia iránt is érdeklődik. Azt is mondta, hogy a német anyanyelvi kiejtése miatt a francia kiejtés is könnyen megy a számára. Anyukájától kapta a lelkesedést a francia iránt, mivel ő is ezt a nyelvet tanulta az alapiskolában. Tőle kér segítséget, ha elakad a tanulásban, hozzá fordul, ha bizonytalan a kiejtésben, mivel édesanyja még mindig tud néhány francia kifejezést. Megjegyezte azt is, hogy számára minden nyelvben a kiejtés a legfontosabb. Az idegen nyelvek tanulásáról Dóra azt mondta, neki az angol a kedvenc nyelve, mivel szerinte „szép lány” a kiejtése. Az angol nyelvű zene hozta meg a kedvét a nyelvtanuláshoz. Az iskolában azonban még nem tanul angolul, csak harmadikos korában fogja elkezdni. A másik két lány az angollal kapcsolatban nem mondott semmit, de beszélgetésünk korábbi részéből tudom, hogy Dóra kivételével már mindenki tanul angolul az iskolában. Külön nyelvtanfolyamra egyikük sem jár.

A szlovák nyelvről kérdezve Amanda azt válaszolta, hogy az számára csak egy tantárgy az iskolában, semmi több. Otthon nem beszélnek szlovákul, ám vasárnaponként a gyülekezetben már igen, mivel az a kommunikáció és az istentisztelet nyelve. Ezenkívül akkor szokta még a szlovák nyelvet használni, ha például az üzletben az eladóval ezen a nyelven kell beszélnie. A gyerekek a szlovákkal a legtöbbit a gyülekezeti alkalmakon találkoznak. Ezzel kapcsolatban jegyezte meg Bianka, hogy szlovák nyelvű nyári sporttáborban vettek részt a nyáron, ami gyakorlatilag háromnyelvű volt, mivel az angol és a cseh nyelv is jelen volt a résztvevők miatt. Egyikük sem beszélt arról, hogy az idegen nyelvek olyan nagy gondot okoztak volna, csak Dóra jegyezte meg, hogy örült, hogy egyik nővére vele volt a csoportban, mivel neki még nem megy olyan jól a szlovák. Bianka már önkéntes segítőként volt a táborban, s feltehetőleg az angol, szlovák és cseh nyelvű munkatársaival elboldogult a kommunikációban, mivel nem beszélt nyelvi akadályokról, és a tábor hangulatát sem értékelte negatívan. A gyülekezetben a gyerekek gyermek-istentiszteletre járnak vasárnaponként, ahol szintén szlovák nyelven folyik a beszélgetés és a bibliai történet magyarázata. Ezzel kapcsolatban apukájuk jegyezte meg, hogy hosszabb ideig tartott a kisebbeknek, amíg ezt megszokták, mert kezdetben nagyon tiltakoztak ez ellen. Édesapjára reagálva Cecília azt mondta, hogy ő még mindig nem érti, miről van szó, Dóra pedig azt mondta, hogy ő inkább a testvérével beszélget közben. Cecília elmondása szerint néhányan tudnak a gyermek-istentiszteleten magyarul vagy németül, ezért ha a lányok nem értenek valamit, lefordítják nekik ezekre a nyelvekre.

A szlovák nyelvel kapcsolatos feltételezésem a lányok véleményei alapján beigazolódt. A családban a gyerekek pozitív példát látnak a szlováknyelv-tanulással kapcsolatban, mivel édesapjuk arra ösztönzi őket, hogy tanulják meg „rendesen” a szlovák nyelvet is. Annak ellenére, hogy néhány éve egy szlovák nyelvű gyülekezetet látogatnak, nem alakult ki a szlovák nyelvel szorosabb kapcsolatuk. A két fiatalabb lánynál és Amandánál még hiányzik a belső motiváció a szlováknyelv-tanuláshoz, egyedül Bianka

válaszaiból következtetek arra, hogy ő szükségesnek tartja a szlováknyelv-tudást is. Továbbá Bianka volt az egyetlen, aki elképzelhetőnek tartotta azt, hogy az otthoni beszélgetések során a szlovák nyelvet is használnák.

A német beszédbeli készségeik tesztelése céljából az interjú legvégén megpróbáltam a lányokat rávenni, hogy németül is beszéljünk. A nyári kirándulásaikról, ill. a németországi tapasztalataikról kérdeztem őket. A beszélgetésbe Amanda és Bianka kapcsolódott be, akik a külföldi élményeikről meséltek, Cecília és Dóra a végén csak pár szó erejéig szólt közbe. A kislányokat tehát nem hallottam sokat németül beszélni. A két idősebb lányról elmondható, hogy a hétköznapi beszélt nyelvre jellemző fesztelenséget, lazítási jelenségeket németül is elsajátították (pl. a határozatlan névelőt és a *haben* segédigét is rövidítik). Ebből kifolyólag gördülékenyen és folyamatosan beszéltek. Az elhangzott beszélgetés alapján arra következtetek, hogy a két idősebb lány anyanyelvi szinten képes a hétköznapi helyzetekben kommunikálni.

A kiejtéssel kapcsolatban Amanda megjegyezte, hogy mások értékelése szerint mind a négyen akcentus nélkül beszélnek németül. Azt is elmondta, hogy ha Németországban vannak, az ottaniaknak a kiejtésükről nem tűnik fel, hogy nem odavolsiak. Szerinte a helyes német kiejtést mindannyian elsajátították, különbségeket vagy „furcsaságokat” a németországi beszélők inkább a szókincsükben fedezhetnek fel, mivel – saját bevallása szerint – néha „másképpen fejezik ki magukat”. Bianka el is mondott egy példát arra, hogy az anyanyelvi német beszélők, mit találnak különösnek a beszédükben: „[...] például van olyan hogy () beszélünk valakikkel ottan és akkor hogy () elkezdjük németül és van egy pár magyar szó benne és akkor nem érti teljesen hogy mit akarunk mondani.” Ebből az idézetből látható, hogy a magyar nyelvüket a gyerekek Németországban sem tudják „kikapcsolni”, a domináns nyelv ott is megjelenik bázistartó kódváltás formájában. Kérdésemre, vajon otthon is előfordul-e, hogy összekeverik a nyelveket, Cecília azt válaszolta, hogy vele már előfordult, hogy a német *ja* helyett a szlovák *áno* jutott az eszébe. Más példát a gyerekek nem említettek a kódváltással és a kódkeveréssel kapcsolatban.

Amikor a gyerekeket arról kérdeztem, mit tesznek németnyelv-tudásuk fenntartásáért és erősítéséért, a kisebbektől kevesebb információt kaptam. Annyit árultak el, hogy németül a nagyszüleiknél beszélgetnek. Továbbá megtudtam, hogy Cecília már németül is szokott olvasni, valamint azt, hogy mindkét kislány járt már Németországban a nagyszülőknél. A négy gyerek közül Amandát foglalkoztatja leginkább a németnyelv-tudásának a fejlesztése. Sokszor nem is kérdésre válaszolva jegyezte meg, hogy a nyelvmegtartás érdekében hogyan foglalkozik a némettel. Példaként azt hozta fel, hogy az interneten német videókat szokott nézni, valamint német popzenét is hallgat. Ráadásul az otthoni kommunikáció során igyekszik ösztönözni a többieket is a német gyakoribb használatára. Valójában egy gyakorlatias szempont hajtja őt a nyelvtudás csi-szolásában: a továbbtanuláshoz felső szintű németnyelv-tudásra van szüksége, s ezért ha ezen a nyelven akar külföldön tanulni, szükséges a gyengébb nyelvi készségeit (nyelvtan, írás) is fejlesztenie. Amanda tehát azért foglalkozik már többet a német nyelvvel, mert felismerte, hogy ez számára hasznos nyelv, és még sokra viheti vele. A fiatalabbak nem tűntek olyan motiváltak a német nyelv tanulására, mint Amanda, ez azonban még megváltozhat, ha ők is felfedezik a nyelvtudás értékét. A beszélgetés folyamán fontos dolog derült ki a legidősebb lány nyelvtudásáról és nyelvtanulásáról.

Egyrészt az, hogy ha nem tud egy szót, vagy nem jut eszébe, akkor a körülírás stratégiájával próbálja megértetni magát. Másrészt az, hogy Amanda érzékeli, az ő szókinccse még nem olyan kifejlett, viszont német nyelvű közegben megragadja az alkalmat, hogy fejlessze. Végül azt is megtudtam, hogy mi erre a módszere: ha egy ismeretlen kifejezéssel találkozik, a jelentését a kontextusból próbálja meg kikövetkeztetni, majd ő is elkezd használni, ha már többször találkozott vele. Az első interjú során az olvasással kapcsolatban is említette már ezt a technikát, ti. olvasás közben a szövegkörnyezetből próbálja kikövetkeztetni az ismeretlen kifejezések értelmét.

5. Összegzés

Dolgozatom célja egy dél-szlovákiai faluban élő többnyelvű család nyelvhasználati szokásainak, valamint nyelvi ideológiáinak vizsgálata volt. Az anya, az apa és a gyerekek nyelvi önéletrajza nemcsak a nyelvismeretük jellemzését, hanem nyelvi szokásaikat, az egyes nyelvekhez való hozzáállásukat és szubjektív véleményüket is tartalmazza, amelyeket három interjú keretében vizsgáltam. A kutatás pszicho- és szociolingvisztikai jellegű.

Az anyáról szóló fejezetben Klárának a nyelvmegetartásra és a nyelvelsajátításra irányuló erőfeszítéseit mutattam be, valamint azt, hogy az általa ismert nyelveket milyen társadalmi szintereken használja. A nyelvi készségeire és nyelvtudására az önértékelése alapján következtettem. Magyar nyelv-ismeretét a csaknem kétórás beszélgetés és az átírt szöveg nyelvi elemzése alapján tártam fel.

Az apa esetében az önmegítélés alapján mutattam be Miklós nyelvtudását és nyelvi készségeit az általa ismert nyelveken, továbbá a nyelvtanulási tapasztalatait is bővebben részleteztem. Ezenkívül a kétnyelvűséggel, az idegennyelv-tanulással és a magyar nyelv magyarországi és szlovákiai változataival kapcsolatos véleményének is helyet adtam ebben a részben.

A gyerekek német nyelvi kompetenciáinak felmérése egy rövid német nyelvű beszélgetés formájában valósult meg. Az önmegítélésük és a német nyelvű társalgás alapján vontam le következtetéseket a német nyelv-ismeretükre nézve. Ezenkívül a róluk szóló fejezetben arról is írtam, hogyan értelmezik a gyerekek az anyanyelv és a kétnyelvűség fogalmát, ill. ők maguk miben látják a kétnyelvűségük előnyeit, fontosnak tartják-e az idegen nyelvek tanulását. Továbbá azt is részleteztem, mit tesznek annak érdekében, hogy megtartsák vagy erősítsék a német nyelvi kompetenciáikat.

Irodalom

- Bartha Csilla 1999. *A kétnyelvűség alapkérdései*. Budapest, Nemzeti Tankönyvkiadó.
- Benő Attila 2008. *Kontaktológia. A nyelvi kapcsolatok alapfogalmai*. Kolozsvár, Egyetemi Műhely Kiadó, Bolyai Társaság.
- Bevilagua Beáta 2018. *Három az egyben. Többnyelvűség egy dél-szlovákiai családban*. Pozsony, Comenius Egyetem, BTK. (Szakdolgozat)
- Busch, Brigitta 2013. *Mehrsprachigkeit*. Wien, Facultas/UTB.

- Gósy Mária 2002. A megakadásjelenségek eredete a beszédprodukciónak tervezési folyamatában. *Magyar Nyelvőr*, 126. évf. 2. sz. 192–204. p.
- Gruber Enikő 2008. Az interjú mint kutatási módszer. In *Hódi Sándor 100 interjú tükrében*. 7–15. (http://adattar.vmmi.org/konyvek/5/01_az_interju_mint_kutatasi_modszer.pdf) Letöltés: 2018. 06. 12.
- Hoboth Katalin 2007. *Nyelvkiépülés*. Pozsony, Comenius Egyetem, BTK. (Szakdolgozat)
- Husáriková, Marianna 2003. *Identitástudat és nyelvhasználat*. Pozsony, Comenius Egyetem, BTK. (Szakdolgozat)
- Keszler Borbála és mtsai 2000. *Magyar grammatika*. Budapest, Nemzeti Tankönyvkiadó.
- Kiss Jenő 1995. *Társadalom és nyelvhasználat*. Budapest, Nemzeti Tankönyvkiadó.
- Kiss Jenő 2017. A nyelvjárások. In Tolcsvai N. Gábor (szerk.): *A magyar nyelv jelene és jövője*. Budapest, Gondolat Kiadó, 199–221. p. (http://real.mtak.hu/74985/1/Tolcsvai_Magyar nyelv_javitott_nyomdanak.pdf) Letöltés: 2018. 06. 12.
- Lanstyák István 2000. *A magyar nyelv Szlovákiában*. Budapest, Osiris.
- Lanstyák István 2002. A nyelvérintkezés szakszókincséről. Száz fogalom a kontaktológia tárgyköréből. In Gyurgyík László és Kocsis Aranka (szerk.): *Társadalom – tudomány. Tanulmányok a Mercurius Társadalomtudományi Kutatócsoport műhelyéből*. Pozsony, Kalligram Könyvkiadó.
- Lanstyák István 2005. A kódváltás nyelvtani aspektusának néhány kérdése a szlovákiai magyar beszélők közösségben. In Lanstyák István és Vančioné Kremmer Ildikó (szerk.): *Nyelvészetről – változatosan*. Dunaszerdahely, Gramma Nyelvi Iroda, 77–120. p.
- Lanstyák István 2009. *A magyar beszélt nyelv sajátosságai*. Pozsony, STIMUL. (<http://docplayer.hu/189969-A-magyar-beszelt-nyelv-sajatossagai.html>) Letöltés: 2018. 06. 12.
- Lanstyák István 2010. *Útmutató élőnyelvi szövegek lejegyzéséhez és kódolásához*. 2010. szeptember 25-i változat. Pozsony, Comenius Egyetem.
- Lanstyák István 2017. *Nyelvi ideológiák*. (http://web.unideb.hu/~tkis/li_nyelvideologiai_fogalomtar2.pdf) Letöltés: 2017. 09. 25.
- Montanari, Elke 2003. *Mit zwei Sprachen groß werden*. München, Kösel.
- Navracsics Judit 1999. *A kétnyelvű gyermek*. Budapest, Corvina Kiadó.
- Navracsics Judit 2010. Egyéni kétnyelvűség. In Vass László (szerk.): *Alkalmazott Nyelvészeti Mesterfüzetek 03*. Szeged, SZEK JGYF Kiadó.
- North, Brian és mtsai 2001/2005. *Nyelvvizsgák szintillesztése a Közös Európai Referencia-kerethez*. Budapest. (Kiadatlan kísérleti változat.) (<https://nyak.oh.gov.hu/nyat/doc/Nyelvvizsg%C3%A1k%20KER%202006.pdf>) Letöltés: 2018. 05. 24.
- Rabec István 2012. *A nyelvépülés vizsgálata szlovákiai fiatalok körében*. Budapest, ELTE BTK. (Doktori disszertáció.)
- Štefánik, Jozef 2000. *Jeden človek, dva jazyky*. Bratislava, Academic Electronic Press.
- Strömer, Frauke 2017. *Plattdeutsch – Sprache mit Zukunft oder vom Aussterben bedroht?* (Szemináriumi dolgozat.) https://www.ostfriesischelandschaft.de/fileadmin/user_upload/BIBLIOTHEK/Dokumente/Schuelerpreis/2017_Stroemer_Plattdeutsch.pdf Letöltés: 2018. 05. 23.
- Szegfű Laura 2013. *A magyar nyelv kisebbségi használata a nyelvtörvények vonatkozásában*. *Nyelvi tájkép*. Pozsony, Comenius Egyetem, BTK. (Szemináriumi dolgozat)

Mellékletek

1. melléklet. Az átírás jelölésének magyarázata¹⁰

álló betűk:	magyar nyelvű szövegrész
dőlt betűk:	szlovák nyelvű szövegrész
KISKAPITÁLIS:	más (nem szlovák) nyelvű szövegrész
<!>	úgy mondta, ahogyan az átiratban olvasható
<=mmm>	a nehezen érthető szó teljes alakja
<□mmm□>	az idegen kifejezés magyar megfelelője
<÷ mmm>	az idegen kifejezés fonetikus kiejtése
[mmm]	megjegyzés (pl. [köhög], [ásít], [nevetés])
/-mmm-/	párhuzamos szövegrészek megjelölése
()	nagyon rövid néma szünet
(.)	rövid néma szünet
(..)	közepesen hosszú néma szünet
(...)	hosszú néma szünet
Ö	rövid habozás
ÖÖ	közepesen hosszú habozás
ÖÖÖ	hosszú habozás
HMM	hümmögés (pl. bizonytalanságot, meglepődést fejezhet ki)
MHM	a helyeslés kifejezése
M-M	a tagadás kifejezése
mm:mmm:mm	a szó tagolva ejtése
mm;mmm	szónál kisebb egység újraindítása
olvasáás, olvasss	hangzónyújtás
+/.	félbeszakítás vagy közbevágás
+//.	önközbevágás
+...	félbehagyás
X	egy szónak tekinthető érthetetlen szövegrész
XX, XXX	több szóból álló érthetetlen szövegrész
[...]	a szövegből kihagyott részlet

2. melléklet. Az 1. interjú szövege – 2017. 07. 11. (Részletek)

Megjegyzések:

T: terepmunkás

A: Klára (az anya)

B: Amanda (a legidősebb lány)

¹⁰ Az átírást a lejegyzési útmutató 2010. szept. 25-i változata alapján készítettem el.

T: Igen (..) hogy milyen nyelveket használ (..) vagy milyen nyelveken tud (..) beszélni?

A: Én ŐŐ (..) há Németországban vagyok és akkor német (..) németet tudok ŐŐ Én a iskolába tanútam angolul (..) franciát csak egy kicsit (..) azé mer szomszéd országunk (..) És amikor én ide jöttem akkor magyarul tanultam (..) És mi használunk (..) mi addig használtunk a gyerekekkel (..) aa német nyelv míg nem iskolába kerültek (..) Aztán az iskolában mivel ott csak magyarul beszéltek (..) és a há (..) lecke meg minden (..) kellett magyarul magyarázni (..) akkor már csak magyarul (..) nagyjából (..) És az olyan dolog volt hogy mintha (..) rendszeren kellett (..) kell Őköt említeni (..) hogy azért németül beszélünk (..) Mer az;az;azér a osztálytársok (..) a tananyag hogy (..) mer ha valaki magyarul tanul meg matekozni (..) magyarul is kell magyaráznia (..)

T: Mhm Igen

A: ...a lépéseket (..) És és azért az így (..) el;elmaradt németül (..) Úgyhogy aztán aa mikor később Amálinak visszajött az hogy (..) no azért tudok németül akkor beszélek is

T: Tehát akkor önök otthon (..) egy bizonyos korig csak németül beszéltek a gyerekekkel

A: A gyerekekkel igen mhm

T: És akkor most már csak magyarul?

A: Most már ma+//. mhm

T: Ön is magyarul beszél a gyerekekkel?

A: Igen

[...]

A: Én ide jöttem Ő januárba (..) kétezerben (..) és Ő a férjemet ismertem (..) május (..) vége felé (..) május)ban (..) és (..) addig már eleget tudtam magyarul (..) mer ő nem tud németül (..)

T: Mhm

A: ... ŐŐ csak annyit tud ami most (..) egyes szavakat tud (..) ami velünk így tanult (..) hozzá

T: Igen?

A: Mhm

T: Ó (..) azt hittem hogy+//. (..) Akkor önök magyarul beszélgetnek egymással?

A: Igen (..) csak

T: Aha (..) értem (..) És az ön szülei (..) ugye csak (..) németek +/.

A: Igen

T: ... Németországból? (..) És a férje aa (..) szüleivel hogyan beszél (..) milyen nyelven?

A: A enyimével? Németül (..) A;azokat az egyes szavakat amit tud (..) vagy mi tolmácsol+//.

T: Akkor olyan keveset

A: Keveset csak igen

T: Értem

A: Hm De a én szüleim (..) viszont csak németül beszélnek a gyerekekkel

T: Aha [meglepődve]! És a gyerekek értik a (..) nagyszülőket?

A: Igen (..) érteni értik (..) csak ŐŐ (..) na hogyan mondjam (..) Ők is (..) szavakat kérdeznek (..) Hogy mer (..) haa vannak a német nyelvben sok különbség a elő+//. avval a kicsi előszavakkal

T: Prefixek <=előjáró szó> (..) igen igen

A: Igen (..) és akkor hogyan lehet (..) azt azt mindig muszáj magyarázni mert magyarba <= magyarban> vannak akkor tiszta más (..) Ő szavak

T: Igen

A: Pedig nálunk+//. (.) ha most mondom egy például (.) mondjuk (...) [kanálcsörgés]
Ő a most nem jut eszembe X (.) majd eszembe jut

T: Persze () persze

A: És aztán van különbség (.) jelen:tő:ség+//. Ő különbség van vagy osztán (.) mit jelent (.) és ők rosszul értenek (.) mert ők a alapszót tudnak (.) de avval a VER- UN - UM- AN- AUS- <= el-, körül-, rá-, ból-> és még minden +/.

T: Igen () igen () igen

A: ... akkor tiszta másképp lesz és nekik (.) aztán néznek HEH mit mondok nekik

T: Igen () igen igen (.) mert változik a jelentése a szónak

A: Igen () igen HMM

T: Aha () És Ő () beszélne egy kicsit még a () a családjáról () hogy ön honnan jött Németországból +/.

A: Őő

T: ... hol laktak (.) hol éltek?

A: Ő (.) Hannover környékről (.) Hannover és Münster között lakunk (..) Énnekem kettő bátyáim vannak (.) ők kábé tíz évvel idősebb mint én KHM Hát () úgyhogy huszonnégy évesen én ide jöttem () +/.

T: Ön huszonnégy évesen került ide?

A: ... MHM most most úgyhogy tizenhét éve már hogy itt vagyok (.) és Ő (..) há most mit mondjak még [nevet]? (..) A szüleim már itt vannak egypár éve (.) úgyhogy ők ide építkeztek a házat (.) úgy öt hat éve (..) és csak ide jöttek látogatni (.) és most már egészen itt vannak (.) mer szükség van nekik segítségre (.) ápolásra (.) és azért befejezték a () németországi életét

T: MHM

A: Itt () ide költöztek (.) itt laknak egészen (..)

T: Igen igen (.) És ott Hannover környékén (.) ahol önök éltek (.) ott milyen nyelveket használtak? Csak németet?

A: Csak németül (.) hát háá (.) csak németül igen

T: Beszéltek önök valamilyen dialektust?

A: Nem (.) Az aa környék az egyetlen Németországban ahol még legtisztábban beszélünk németül (.) ott nincsen DIALEKT <=nyelvjárás> (.) így (..) Ott van az a úgymond a PLATTDEUTSCH <+platdojcs 'alnémet'> ami az a (.) a (..) nem ókori (.) de a régi alap német+//. X német nyelv vagy hogyan mondjam (.) PLATTDEUTSCH (.) ez nem dialektus (.) ez ez egy régi nyelv ami maradt (.) amiket+//. () hogyha például olvasunk amit a Martin Luther leírt (.) először Ő ott is vannak ilyen hasonló hasonló szavak benne, de az nem DIALEKT (.) Amikor mink beszélünk rendesen (.) akkor nem lehet hallani hogy honnan vagyunk

T: Aha () nincs akcentusuk MHM Tehát azt a HOCHDEUTSCH-ot <+hochdojcs 'felnémet'> beszélnek?

A: Igen MHM

T: Értem

A: De amikor a háá [nevet] az ilyen dolog (..) amikor () Dél-Németországból származó emberek (.) amikor ők beszélnek HOCHDEUTSCH (.) akkor nekem még mindig lehet hallani hogy honnan jönnek

T: Aha

A: Viszont ha ők beszélnek a dialektusok (.) akkor semmit nem értem

A: Sőt (.) gyerekkoromban én tiszta béna voltam a nyelvekben (.) mert a angol (.) franciául mindig félttem a nyelvektől Ő (.) Úgyhogy mai napig én félek a nyelvektől (.) egyszerűen nem bírok őket megtanulni (.) és [nevetve] én a nyelvek miatt buktam is iskolában (.) úgyhogy az az (.) Amikor én ide jöttem (.) ez volt a legnagyobb (.) ami vissza(tartott (.) hogy +/.

T: Igen (.) volt +/ ?

A: ...inkább ne menjek más országba (...) Anti;antitalent (.)

T: Antitalent? [csodálkozva]

A: Nyelvi (.) nyelvi antitalent (.) igen MHM

T: Komolyan? Pedig nem mondanám (.) Nagyon szépen beszél magyarul (.) komolyan

A: És az a csoda (.) mer azt mondják hogy akik Ő nem tudnak megtanulni ezeket a germán nyelveket (.) hogy őnekik a (.) a magyarú vagy az észet meg a finn (.) hogy ők ottan hallanak valamit (.) úgyhogy jobban tudnak ezeket a nyelveket megtanulni (..)

T: MHM

A: És nálam ez ez tiszta bevált (.) Én nem tanultam rendszeren így most mint nyelviskolában (..)

T: Tehát ön a magyart nem nyelviskolában tanulta?

A: Nem

T: Hogyan tanult meg magyarul?

A: Haha [nevet] ez úgy volt hogy (.) én ide jöttem január hetedikén nyolcadikán nem tudom kábé

T: Kétezer?

A: Igen (.) kétezerben (.) és január huszonötödikén jöttek a első gyerekek és nekem így házi (.) háztartást kellett +/.

T: vezetni?

A: ... nekem csinálni igen a munkát csinálni És addig annyi volt hogy a Nóri (.) a Zsuzsának a táborból (.) A Nóri ott van?

T: Igen

A: Ő tanított engem tíz (.) minden nap tíz szavat (.) Úgyhogy volt nekünk kábé ilyen (.) száz szavak amit fejből tanultam (.) Aztán jöttek a gyerekek és minden tiszta új volt és kezdődött az a gyerekotthoni élet ami mindenkinek új volt (.)

T: Igen

A: És aztán nem volt má idő (.) továbbtanulni (.) És azt amit (.) aztán kellett nekem dőgozni (.) és egybe avval élni hogy hülyeséget beszélék hülyeséget értem (.) és így tanultam a nyelvet (.) itt Jókán (.) ugyi (.) Szlovákián +/.

T: Igen igen

A: ...magyarul (.) És amikor aztán egyszer nyáron mentünk Magyarországra kirándulni (.) és ottan tiszta csodálkoztam hogy ŐŐ (.) mer ha itt megyünk oda az van írva hogy *potraviny* (.) *kaderníctvoo* (.)

T: Igen

A: *kozmetika* (.) *polícia* meg minden (.) és ŐŐ sőt a emberek azt mondják hogy adja oda a *kombinačky* (.) meg már kész a *monterka* meg ez (.)

T: Igen

A: És aztán odajöttem és olvastam mindezt oda volt szépen írva hogy rendőrség meg fodrászati bolt meg ilyesmi (.) És akkor (.) még mondtam hogy fíha (.) itten azér egypár hónap alatt megtanultam volna magyarul (.) ha minden oda van írva (..) Ott van valamilyen +/-.

T: Légy

A: ...repülő állat

T: Légy (.)

A: Oda volt írva minden és tiszta csodálkoztam hogy (.) milyen egyszerű világ amikor (.) amikor ugyanaz a nyelvet beszélünk amit írunk is (.)

T: Szlovákul hogy tanult meg? (.) Azt is itt tanulta?

A: Nem tanultam meg rendszeren (.) így se úgy (.) sehogyan Mink szlovák gyülekezetbe járunk (.) de ott meg (.) valahogyan nincsen (.) nincs nekem a alapok és Ő hülyeséget értek és (.) beszélni csak dadogulni tudok (.) csak egyes szavak (.) egy rendes mondat nem is tudom (.) És ha azt mondom a telefonba vagy valamit (.) akkor azt mondom hogy *nerozumiem* akkor azok mindig fölmérgeznek mer (.) mer ha (.) szlovákul mondom és akkor azt mondja Ő de de nem értem hogy most (.) mér mondja azt hogy *nerozumiem* (.) és a a kiejtés meg minden (.) én azt hallom hogy szlovákul beszél akkor az (.) mintha én hülye akarom belőle csinálni (.)

T: Aha (.) elhiszem hogy+//.

A: Úgyhogy dadogulok (.) nem tanultam meg (.) még kevesebb mert itt a faluban nem kell (.) és amikor még nem is voltunk gyülekezetben akkor (.) mindig így (.) ha kellett valamit elintézni nekem akkor úgy volt csak hogy (.) hát mutattam hogy én német vagyok hogy nem-e találunk valakit a hivatalban aki németül tudott (.) hogy mer nem akartam őket föl+//. há jó ilyen helyen Szerdahely Galánta (.) ottan magyarul soha sincs gond de (.) Pozsonyban ez már (.) már nem szeretik a (.) a magyar nyelvet és akkor (.) inkább becsukódnak a ajtók hogy ha magyarul kezdek (..)

T: Igen (.) Tehát akkor (.) élt meg ilyen helyzeteket amikor a magyar visszatartotta (.) a nyelvhasználat (.)

A: Igen igen (.) mer itt a faluban mindenki magyarul beszél velem (.) akik meg (.) akik meg nem (.) itt mindenki érti (.) Vannak egypár szlovákok (.) és ők is (.) ők nem olyan hogy mindig (.) erőszakosan csak szlovákul muszáj (..)

T: МНМ Tehát az itteniek értik a magyart is

A: МНМ

T: És a szlovákot azt (.) hol használja még ön?

A: Mondom a gyülekezetben (.) Hogyhaa (.) mondok most én is megyek a hivatalokba intézkedni dolgokat (.) ha ott kell (.) Nagyon sokszor most a szüleimmel orvosho kell menni Ő Magyarbélén vagyunk egy orvosnőnél aki nem is beszél magyarul (.) egyáltalán nem (.) Aho+//. a;amit tudok ami kell azt (.) azt én így dadogulom (.) viszem a szótárt vagy előkészítem vagy a Amália vagy a férjem írnak nekem fel szlovákul ami kell mondani (..)

T: Tehát akkor ön ezt már (.) /-el tudja intézni-/

A: /-Eddig még soha nem intéztem sömmit (.) hanem mindig azt () meg tudtam csinálni () amit akartam

T: Igen igen

A: Úgyhogy (..) ha szüleimnek az építkezési engedélye egyedül csináltam (.) Ő hogyha amit itt kellett azt én is megcsin+//. nem ilyen (.) nem nagy gond (.) csak több idő kell

T: És fölkészül rá (.) gondolom (.) nyelvileg

A: МНМ (.) A legrosszabb telefonálni (.) Ugyi mer akkor nem lehet mutogatni meg minden (.) És akkor kell () nagyon sokszor () és akkor mindig azt mondom () hogy én Németországból vagyok (.) keveset csak beszélek szlovákul (.) aztán () aztán egy levegőt vesznek a nővérek vagy akik ott vannak és akkor azt mondja Áá vagy a doktor+//. a doktornő beszél németül akkor tovább adom mindjárt (.) osztán ilyen (..) Vagy éppen hogy angol van valaki (.) vagy azt () vagy adnak email címet (.) hogy írjam mer akkor ők tudnak szépen fordítani a kérésemet és akkor visszaválaszolnak szlovákul (.) és én megint bedobom a () *prekladačba* (.) Így [nevetve]

T: МНМ Így (.) És olvas valamit szlovákul?

A: Nem (.) Hát há () kimond+//. () énekek meg igék () mint a gyülekezetben (.) De hogyha én olvasnám szépen de nekem nincs arra idő (.) németül szlovákul a Bibliát akkor már tudnám szlovákul (.) Csak az (.) arra nincs nekem idő (.) Valahogy nem (.) annyira nem érdekel az a nyelv(.)tudás (.) Nem tudok időt rá csinálni (.)

T: МНМ Igen (.)

A: Az mindig (.) hogy ha egy hétig segítem a táborban gyülekezetben vagy valami akkor nagyon sokat fejlődöttem (.) de így így nem (.) Egyes szavakat ha kérdezem akkor meg tudom jegyezni vagy nem (.)

T: És+//.?

A: Ha ha muszáj lenne ha mindig jelen lenne () ha szlovákul () ha a gyerekekkel csak lehetne szlovákul beszélni akkor az más volna (.)

T: МНМ olyan kevés () Úgy gondoltam hogy () amikor megszülettek a gyerekek akkor úgy elhatározták hogy az apuka () a férje csak magyarul beszél () és maga meg csak németül beszél a gyerekekhez? Mondta () hogy amíg nem jártak iskolába akkor ön csak németül beszélt a gyerekekkel

A: Igen () Aztán volt egy olyan időszak () ezt már nem akartam () nem akartam valamii különleges lenni a faluban () És akkor mondtam a gyerekeknek hogy azért utcán csak magyarul beszélünk () már nem beszélünk németül () már nem akarom azt mindig hallani () hogy X a másik köszönt GUTEN TAG <+gúten tág 'jó napot'> [ironikusan] Az nem () nem köllött már () Nem akartam itten kiállni a () a () hogyan mondjam (.)

B: Kitűnni a sorból

A: Igen

T: Aha

A: Nekünk van itt csoki [az asztalra mutat]

B: [nyögés]

A: Ö [köszörüli a torkát] akkor Ö aztán kezdődött egy időszak amikor rendszeren kihasználtam hogy () nem akartam hogy a többiek értsék () vagy nem akartam durván gyerekekkel beszélni Lidlben vagy valahol () Akkor egészen kedvesen kiejtettem egy olyan csúnya beszéd () hogy most fogadjanak szót () És és nem () a többiek nem figyeltek oda () én csak németül mondtam normális hanggal () de a gyerekek () azonnal muszáj volt nekik szót fogadni () Úgyhogy azt kihasználtam mint () mint () Ö hogy nem értik a többiek

[...]

A: Peersze () Amanda az más () Amit én nem akartam hogy kiállok a közönségből () a normálisból () Azt () há például a kultúrházban () hát az első () első () nem tudom én () anyáknapi ilyen () alkalmak meg minden () akkor elhangzott az is hogy németül köszöntöttek () Úgyhogy oficiálisan elől a színpadról ()

T: Önt?

A: Igen () És az () az a () nekem abszolút nem köll () Én én nem akartam kiállni aa

B: Kitűnni

A: Kitűnni () igen () Há és a gyerekeknek meg pedig () azért ők ők másképp kezelik () Őnekik az jó az a pillanat amikor picit () különböző a többiektől

T: Aha aha (.) És+//. ?

A: De szerintem az az személy;sze:mé:lyem:től

B: Személyiség

A: Személyiség () /-Személyiségemtől függ-/ ()

B: /-Személyiségemtől-/

A: és ők () inkább még akarnak ki+//. na különböztetni () külön+//. () hogyan mondjam azt () na ()

B: Különbözni

A: Különbözni

B: Kitűnni

A: Ez az () a végzések () Én nem tudom rendszeren

T: Neked több energia hogy ha+//. tehát mi a több energia hogy ha magyarul olvasol vagy németül? Tehát mi a fārasztóbb? [B-től kérdezi]

B: Német

A: Német HMM

T: Németül fārasztóbb?

B: Hát a magyart már megszoktam () /-Tehát hogy a tankönyvekben is úgy olvasom tehát persze hogy más megszoktam-/

T: /-Persze () persze () igen igen-/

A: Há de most azért tankönyvek szlovákul is vannak

B: Há de azt nem olvasom

A: Há de persze hogy olvasod () te te tan;tanulsz tőle

B: [nevet] Nem

A: Há nem hogyan? () Te itt maradsz [a kutyának mondja] (..) No? [B-nek]

B: Há mi há szlovák tankönyv () há szlovák van csak () azt meg+//.

A: Rendszeresen negyedik osztálytól () a geografia /-aa () az összes tantárgyak az szlovák nyelven vannak csak-/

B: /-Jaj hát az máás () az csak a munkafüzet volt () de azt a tanár mindig fordította+/-/

A: Mindig+/-.

B: Viszont () ne de de ezt tényleg () vagy ha izéé ha szlovákra tanulok mindig () akkor az rendes erőfeszítés () Tehát hogy esek <!> elolvasom () aztán értelmezem hogy mi van () aztán minden szavat kikeresek külön a fordítóval hogy mit is jelent mert nem értem amit tanulok+/-.

A: Igen () hogy az összefüggés

B: ...és én nem szeretek úgy tanulni hogy csak úgy tanuljam be a szöveget de nem is értem hogy miről van szó+/-.

A: Nem is lehet

B: ...szóval én érteni akarom (.) És ahhoz () kéne ismerni a szavakat is () Tehát az azz rendes hosszú idő () szlovákra tanulni () az a legnehezebb

A: Úgyhogy egybe a nyelv aa () hogyan mondjam () a nyelvismeret avval a () tankönyvekkel együtt jön

B: MHM Jó de most már gimiben nincsenek igazán szlovák tankönyvek

A: Há de képzeld el () apu amikor ő középiskolába járt () legelőször kapott tankönyvet ahol szlovákul van írva () Addig csak magyar tankönyvek voltak () És én emlékszem még amikor ötödikben voltunk a Bernice () Őő nah amikor az osztály a szülőkkal

B: Szülői értekezlet

A: Szülői értekezleten () akkor ők nagyon föl voltak háborodva hogy a Őő [a fölháborodott szülők hanghordozását utánozza] hogy a geográfia hogy azz () miért van csak szlovákul () senki nem érti és akkor én se tudom magyarázni a gyerekeknem meg minden (..) Ez van ()

T: Tényleg () most hogy említi ezt a szülőértekezletet ugye ön () anyukaként megy Ő És a szülőértekezleten ön Ő tehát ön az hogy éli meg () a szülőértekezletet? Ugye magyarul van minden vagy szlovákul?

A: Hát az nem probléma hogy magyarul van minden () Az nem gond

T: A magyarral nincs gond?

A: Nem () a jegyzetem is magyarul

T: Jegyzetem is? () Aha () Ó akkor ön már tényleg nagyon szuperul () belejött

A: Az a mindennapi életem () Az az () az megy (.) Vannak () még mindig vannak szavak () Tegnap is a () apu valamit mondott amit nem értettem () Ilyen szavakat használ néha () soha még nem mondta () Én () hogy én () szelektívan hallgattam () én nem tudom () még nem hallottam () Valamien szót mondott amit nem értettem () Nem voltál te itt? Vasárnap reggel [B-től kérdezi] (.) [sóhajt]

T: Hogy a férje olyan szót használt amit+/. ?

A: Addig soha nem hallottam tőle

T: Aha aha () Ez valamilyen tipikus szlovákiai magyar () szó?

A: Nem () azt értettem volna () Ez valami () tipikus () igazi magyar szó volt

B: Budapesti

A: Há hazajött az Amanda első vagy második osztályból hogy hozzon egy+//. Mi az HANDVOLL <+handfoll 'maréknyi'> magyarul? [B-től kérdezi]

B: Mi?

A: HANDVOLL

B: Egy maroknyi () tenyérsyi

A: Egy maroknyi való vattával () Én néztem () há mit írt ez be abba az üzenőbe? Mi az a marokni <!>? [nevet]

B: Maroknyi

A: Föl kellett hívni a tanító nénit () hogy magyarázza el mi az a maroknyi [nevet] Há nem () nem volt mit () Jó nézhettem volna szótárban is () de () nem néztem

A: /-MHM () Például volt az az idő () amikor még nem tudtam jó+/. na hogy még kevesebb szlovákul tudtam () És ha mentünk föl korházba () Pozsonyba () há persze hogy csak németül () mindig mutattam hogy () én csak németül tudom () Dee most má () nem mondom sömmit () már szlovákul+/.

B: Most már megmondja+/.

A: ...már () úgyhogy furán néznek+/.

B: ...minthogy hibákkal persze de+/.

A: ...és mindig alá kell írnom hogy a szülő minden értette () De há nem értettem sokat aztán

B: Az mindig így van

A: Háát a nagyját az most már nem () sem mutattunk azt hogy német vagyok () hanem így megpróbálom dadogúni <!> () Vagy rákérdezi hogy miért így beszélek () vagy nem kérdezenk rá () dee

T: MHM

A: No (.) próbálunk illeszkedni

T: MHM () És hallottam hogy sok szlovák szót használ amikor magyarul beszélgetnek () A férje is gondolom használja ezeket a szlovákiai maagyar szavakat () mint a párki +/.?

A: Nem () az rendes jókaiasan beszélünk () [nevet]

T: Jókaiasan () Aha () értem (.) Tehát illet hogy tyepláki () +/.

A: HMM

T: ...az (.) ismerős?

B: Az ismert

T: Igen

A: Há de () igen () A tyepláki alatt el tudom képzelni valamit () de a mele:gi:tő () az nekem nem mond semmit

T: Aha () de a tyepláki az igen+/.

A: Aha

T: ...azt használja

A: De lehet is hogy olyat mondok hogy joggingnadrág <+dzsogingnadrág>

B: [nevet] Mondjuk az még jobban is hangzik

A: Éé () igen de (.) a szomszédasszonyom nem tudna semmit kezdeni velem () miket beszélek

T: Aha () igen () Az a ismert () hogy tyepláki () horcsica meg a hasonló+/.

A: Aha () igen () Horcsicaa () igen meg a botaszki

- B: A kecsup () ezzel volt+/.
 A: Kecsap () /-az mindig fölmerget-/
 B: /-...igen igen () Juuj (-)/ Mert anya mindig () anya azt akarta+/.
 A: Eredeti szó+/.
 B: KETCHUP <+kecsap>
 A: ...angolul
 B: Igen hogy KETCHUP
 A: KETCHUP () KETCHUP
 B: És mink itt megtanultuk a faluban () hogy az kecsap
 A: És azt mondja hogy kecsap
 T: [nevetve] Igen () az olyan magyaros
 A: Neem () há szlovákosan
 T: Szlovákosan
 A: De az eredeti az KETCHUP () és akkor mi azt rendesen kiejtünk () De anya ott ú van írva nem á () És akkor (.)
 B: Nekem jobban tetszik már a KETCHUP
 A: Há igen () mert a angolul () a angolok a őt ának kiejtik () Ez az egész
 T: KETCHUP (.) És használnak még más ilyen szavakat is? Ilyen szlovákiait () tehát az obcsianszkit azt hallottam
 B: Azt most már átkeresztöltem () az most már ocsmányszki
 A: Ocsmányszki () Azt nem is te csináltad () hanem a () osztálytársak
 B: Obba <=abba> én is beletartozok
 A: Hát () most hogyan mondjam azt ()
 B: Biztos vannak
 A: Biztos (.) *Zámkoval* () Nem is tudnám () hogyan kell azt magyarul mondani
 B: Bazén
 A: Bazén
 B: X Mi az? (.) Medence
 A: Mert a sógorasszonyom az () Bazénba megyünk () He? Hova? Mibe? () Nem tudná () esztergomi () úgyhogy nem nem tudja mi az
 T: Jaj () /-tehát vannak magyarországi rokonaik-/
 A: /-Kevés fantázia X -/ (.) Igen
 B: Apu felől
 A: Há () ők se értenek minket
 T: Aha () Vannak itt nyelvi () kavalkádok
 A: Há igen [nevet]
 B: Nagyon
 A: Mert ő olyan finoman érti aztot () Mindenki így () bámulja őket () lecsurog a nyál () mert há mien beszéd ez ez a magyarul beszél () Há mindegy () egyszerűen nem értünk
 B: Az annyira túlzott () Nekem rendesen +/.
 A: Olyan túlzott () olyan olyan +/.
 B: ...ahh () rossz hallgatni azt a magyarországi magyart
 A: ...olyan X olyan nyálasan
 B: Igen () nagyon
 T: Igen?

B: És aztán tévében is hogyha mamánál vagyunk () és ilyen magyar mesék () Hát ez nagyon jó volt! [a beszédmodot utánozza] () És mondom () ahh ahh!

A: Nekem aztán már feláll () a finomszőr a háton () és uhaa [megborzong]

B: Aaa nem () az az rossz () De szerintem evvel az összes jókai így van [nevetve] () nem nem csak mi

T: Aha () tehát a magyarországi kiejtés (.) /-az más-/

A: /-Vagy megyünk pompára vagy ilyesmi-/ +/.

B: Igen!

A: ...vagy páhóba <!>

B: Én se értem

A: Ugye () ez ez ilyen dolgok azz () Hát magyarázd el a magyarnak hogy () megyünk esztékára

B: [nevet]

A: Azt te se tudod mi az

B: De most

A: Azt te se tudod mi az

B: Nem nem tudom () de most (.) Óój () aztán elkezd neked fordítva is érvényes () tehát hogy a magyar mond valamit () és nem lehet tudni miről van szó

A: Igen () igen () így is van

T: MHM MHM Értem

A: Vagy van az a közmondás () nem nem közmondás () Há mi az az a? [B-től kérdezi]

B: Slag <+slag> () Még egy ilyen szó

A: Slag () Van azt hoogy (.) A magyarok azt mondják hogy Az egyik kutya a másik eb

T: MHM

A: És akkor () itt a tanárom [nevet] az mindig aszondja () Az egyik kutya a másik pes

T: [nevet]

A: Aakor () aaz olyan () hogy először rá kell jönni hogy most () originálba () mi a közmondás most? [nevetve]

T: Aha () igen igen () Az ilyen közmondások () is volt hogy okoztak problémát?

A: Há Ö nem Ö nem () i;i;ilyen hamisítás () ilyen () ilyen félrecsúszott +/.

B: De mondjuk az vicces () mert pölő közmondásokból is szoktunk csinálni () hogy nagy mond valamit hogy az ilyen közmondás () és akkor úú () valami ilyesmi van magyarul is () de pölő pont az fordítva is () Hogyha Bernice és én így () izélünk hogy hú most mit tanult suliban () ilyen új közmondást +/.

A: Igen

B: akkor anyu mondja hogy van ilyen változat németbe is () Szóval tiszta érdekes

A: És tiszta másképp () tiszta más állatokat használunk ehhez a () a közmondáshoz

B: Na () Az nagyon érdekes

T: Igen

A: Nah () hát igen () így nyelvileg azért sokat játszunk a szavakkal

T: Aha () az érdekes lehet () hogy összehasonlíttják a németet és a magyart

A: Öö

T: Tehát ilyen közmondás () ezeket a Redew+/. <+révedung 'közmondás'> ?

A: Nem () tehát mi másképp hallunk amit hallunk ez ez ÖÖÖ hogyan mondjam () A (..) a hallott szóból ÖÖ jobban tudunk fantáziálni () mert mer (.) mindig kettő értelem-

ben hall+//. legalább én () én mindig két értelemben hallok a dolgokat () azz [a torkát köszörüli]

T: Ez mit jelent?

A: Hogyan magyarázzam? (..)

B: Német

A: Például németül nagyon sokszor keresem () Ő szavakat ahol () ahol () a alapszó () is van benne () Például apámékkal beszélem () ahol az alapszó is van benne () de ha csak egy kicsit elváltok a szó () akkor majdnem a ellentét () értelem van

B: Aháá () igen

T: Más jelentése van

A: És az () úgyhogy ez olyan rossz szokás () Mert néha úgy van hogy sөmmit amit mond () semmit nem tudok komolyan venni () Úgyhogy így megfordítva van neki a szó a szájában () hogy másképp mint ha ő (.) Én nem tudom nah () És az magyarul is megy () hogy ilyen (.)

T: Tehát ezekre a különbségekre gondol +/.?

A: HMM

T: Hogy van nagyon hasonló hangalakja a szónak () mint hogy vesz meg hogy tesz+/.

A: Példá;például azt hogy van az a szó () Ő az az újság hogy Harangszó ()

T: MHM

A: És én mindig arra azt mondom hogy haragszó

T: Mint hogy haragszol

A: Igen

T: Aha () te haragszol

A: Harag;haragszó () Az van az újság hogy haragszó (.) Nem haragszó hanem haragszó () Akkor akkor ilyen ilyen hogy csak () hogy hogy na () Hogy esz meg eset fordítani akkor tiszta másképp néz ki () vagy+/.

T: Jaah () a szó meg a zsö () Aha igen () nem mindegy

3. melléklet. A 2. interjú szövege – 2017. 08. 15. (Részletek)

T: a terepmunkás

A: Amanda

B: Bianka

C: Cecília

D: Dóra

E: az édesanya

T: Igen () tényleg () És apukátok akkor hogy beszél a nagyszülőkkel?

C: Hát azért ő is tud () kicsi szinten németül +/.

B: Minthogy +/.

C: ... a kiejtése is rossz

[nevetés]

B: Jó de azért jobban tud beszélni mint a kicsik az biztos () Minthogy ő is jött velünk mindig németbe () amikor mentünk németbe () akkor apa is szokott velünk jönni () És

akkor ott voltunk is németbe () háát () nem nagyon voltak más nyelvek () És akkor ott is csak németül beszélt

A: De apa annyira nem tud németül

B: Hát nem annyira +/.

D: Igen Bernice () igen mer haa itt összeülünk és akkor a nagyí átjön +/.

B: De akkor úgy () +//. apu tud velük beszélgetni () dee minthogy némely szavakat nem ért a nagyí merthogy a kiejtése nem annyira () minthogy nagyon magyaros

T: Igen igen () ezt () a magyarokra szokták mondani () hogy valahogy nem tanulják meg azt a német kiejtést () és mindig hallani +/.

A: Eleve már csak az a h betű is () tehát hogy az azt sehogy nem tudják kiejteni (.) És amúgy az fordítva is érvényes () Nem csak hogy a nagyí nem érti a apu () apu se érti a nagyít () Tehát mindig köll így hogy () anyutól kérdi mindig hogy azt mit jelent () És az néha így zavaros tud lenni () Már kezd nagyinak is úgy +//. na tehát hogy (.) na hogy az a beszélgetés is () az tiszta más érzés az neki () meg hát nem tudom () hát fura hogy így mindig közbe köll fordítani

T: És ti szoktatok néha fordítani apukátoknak meg a nagymamátoknak?

A: MHM Meg még volt néha az is () hogy ha a nagyí át akart menni a szomszéd néni-höz például karácsonykor ajándékozni valamit vagy éppen elbeszélgetni akkor mindig egyikünket így áthívta hogy fordítson neki () hogyha anyu nem ért rá () Úgyhogy igen

T: Igen? MHM (.) És egyébként hogy ez a két nyelv van állandóan jelen itthon () a német meg a magyar () Ti melyiket szeretitek jobban?

C: Magyar

T: Egyértelműen

C: Mert az jobban tudom

T: Aha

D: Hááát [vigyorogva] één is

T: Te is Dóra? () És ti nagyok? Nálatok () komplikáltabb?

B: Één ÖÖ +/.

A: Én már inkább a német felé hajlok () Igaz hogy a magyart többet használom () de a német az olyan nem tudom () nem is hogy különlegesebb de olyan () olyan szebb () Nem tudom () talán nemesebb is () nem tudom hogy mondjam () tehát () nem tudom megfogal+//. jobban

T: MHM Neked az a () az van a szívedhez közelebb () Mondjuk így +/.

A: MHM

T: ...a német () És neked is [B-hez szólva]? +/.

B: Hát én úgy mindkettőt szeretem () Ö nem tudnék válaszolni például () mind a kettőt szeretem

T: MHM MHM Mondtad hogy akkor így+//. És melyik megy így jobban? Nektek akkor a magyar? [C-re és D-re néz]

C és D: [mosolyog és kuncog]

T: Neked is?

B: A magyar () a magyar mindenképpen

T: Neked is? [A-ra néz]

A: Hát mivelhogy mindennap azt használom szinte () Hát német az alig van () már szinte németórákon se () már csak itthon és kész

C: Igazából anyu is sokszor szokott velünk beszélni németül () Ő és mi értjük őt! <!> de mi mégis azért magyarul válaszolunk vissza

T: MHM () Múltkor kérdeztem anyu(k)atóktól hogy me+//. milyen nyelven beszél otthon () Azt mondta hogy ő is inkább már magyarul () hogy kevesebbet németül

A: De ő sokszor szok <!> németül is () Ő az aki itten mindenki közül a legtöbbet beszél még németül () Hogyha a nagyiékat nem vesszük bele () na () Csak német (.) De úgyhogy igen () ő még valahogy próbálja fönntartani

T: És () ha azt kérdezem hogy szerintetek melyik nyelv a nehezebb +/.

C: Német

T: ... akkor mit mondanátok?

D: Háát mivel Amanda egyszer hazajött () hogy a magyar nehezebb nyelv X Mert ha () mert ha összehasonlítjuk például a szlovákot meg a németet meg a angolt () akkor a német angol egymáshoz közel van () és a magyar meg () kinn van (.) tiszta máshol

B: Egyszerűen tisztára más () igen

T: MHM Igen (.) Szóval a hasonló nyelvek azok könnyebbek () azt mondjátok

B: MHM

T: Aha (.) Neked is úgy () hogy () a német azért nehéz? [A-tól kérdezi]

A: Nem tudnék döntenem amúgy () mert hogyha teljesen ugyanúgy tanultuk volna () akkor nem tudom az szerintem jobban nyilvánult volna meg () De az hogy magyart többet használjuk akkor jobban belejövünk () A németet kevesebbet használjuk akkor meg több benne a hibánk szóval () nem tom

T: Persze (..) És ha szoktatok németül egymás között beszélgetni () akkor észre veszitek () hogy valamit mondjuk rosszul mondtok () hogy valamit hibát mondott a Amanda? () Kijavítjátok őt ilyenkor? (.) /-Fölfigyeltek egymás hibáira?-/

B: /- MHM Igen igen () igen igen-/

A: Főleg kicsiknél () ez +/.

D: Hát Cecíliánál +/.

A: ...ez például az hogy () DIE OPA <+dí ópa 'a nagypapa'> (.) Ez () ez nagyon nagyon gyakori

D: És a Cecília () Cecília mindig aszongya a SIE-re <+zí 'ő nőnemben'> hogy ER <+éə 'ő hímnemben'>

B: Minthogy ÖÖ +/.

D: A nőre meg a fér//. igen +/.

B: ... minthogy aa () mindig férfi nemet () használ () Igen

T: Aha

B: Mindenkire

D: És akkor Bianka XX +/.

B: Igen igen () Minthogy () minthogy ez már meg van szokva hogy () Cecília már megin +/.

C: És akkor mindenki egyszerre kiabálja hogy SIE <+zí >

[kacagás]

B: Igen

T: Aha () Mondjuk ha a konyha az DIE KÜCHE <+dí küche 'konyha'> akkor néha eltévesztitek hogy a névelő az nem DIE <+dí 'a/az'>

A: Igen ez is szokás () De általában csak olyan szavaknál amiket így kevesebbet használunk () Tehát ahho így szerintem már jobban meg van az érzékünk hogy mikor DER DIE DAS <+ d-, dí, dasz 'a/az'> Az így megy () csak ilyen ritkább szavaknál X

T: Tehát így is gyakorlod a kiejtést hogy hogy hallgatsz ilyen német videókat

A: MHM A kiejtést azt mindig mondják hogy az eleve megy () Ami nem megy () az a grammatika () a írás (.) és ennyi

B: És ennyi [viccelődve]

T: MHM MHM

A: De viszont ezek lényegesek hogyha tovább akarok jutni valahogy valamivel () Szóval írás az mindenképpen fog kelleni bárhol

T: Tehát az írás az a gyengébb részed

A: MHM

T: És () jó hogy ezt mondjátok Ö Szerinted vagyis ti te hogy ítéled meg hogy németben még mibe vagy erős? Az olvasás () szövegértés?

A: A szövegértés az szerintem mindenkinél megvan

C: Én olvasásban jobb vagyok

T: Igen () szerettek olvasni?

B: MHM

D: /-Magyarul is meg németül is-/

C: /-XX-/

T: MHM Tehát németül nem igen beszéltek de azért olvastok

B: Igen olvasunk () szövegértés ilyenek

T: Aha +/.

D: Nekünk sok német könyv van

T: Igen () sok német könyvetek van? () Miket olvastok?

D: Például nemrég +/.

T: Mesekönyvet?

B: Kaptunk könyveket () kaptunk a anyutól ilyen () hogy mindenki kapott egy könyvet () és ez olyan +/.

A: Amit csak én olvastam el eddig

C: /-XX-/

B: Jóvan no!

D: És aztán majd odavisszük és lecseréljük egy másikra vagy így +/.

B: Kicseréljük

A: Ez a olyan X de hogy így (.)

B: Amúgy már elkezdtem má

D: Én iis

C: De viszont () de viszont hogyha olvasom () sok szavat nem értek

T: És ilyenkor () megkérdezted valakitől () hogy mit jelent?

C: MHM

T: Szótárt használasz?

C: Nem () szótárat nem

T: Szótárt nem

A: De viszont az is () hogy magunkba olvasunk () és azt szerintem baj () mer () ugye megyünk át mindig nagyihó () és ottan Bernice hangosan olvas () És ott azért nagyon meghallani () hogy ez () eléggé más mint ahogy kéne () És így ez szerintem hiba hogy így (.). Jó most eléggé furcsán nézne ki hogy vagyok most valahol és hangosan olvasok könyvet () pláne hogy németül Ö de +/-.

T: De hát itthon nyugodtan lehet

A: Itthon elmegy () dee () X () De mint hogy jó oké () hogyha aztán van időm olvasni () akkor valahogy () Én már néha szoktam X susogva () és akkor az is már így valahogy () Dee () na () há (.). Valahogy jobb lenne hogyha így hangosan teljesen mer akkor () Egy dolog hogy hogyan beszélünk rutinból () de az hogy fölolvasni akkor már megint más lesz eleve csak a kiejtés is () és az már rögtön így meglátni hogy nem

T: MHM

D: A kiejtéssel nekem is van baj () Ha olvasok akkor nem tudok kiejteni () Azt mondom hogy DER <+dér>

T: És Németországban amikor oda kirándultatok akkor () ott milyen németül beszélni? Éreztek különbséget?

A: Beszédbe én nem

B: ÖÖ Nem nem annyira

A: Viszont tudom hogy önekik ezerszer gazdagabb a szókincsük (.). Tehát én sokszor vagyok úgy hogy nem tudom magam kifejezni () akkor kifejezem magam máshogy () Mert például tehát hogy körülírom azt a szavat ()

T: Körülírod MHM

A: De viszont az hogy német közegbe vagyunk akkor ránk is ragadnak jobban azok a szavak () Hogy így például () egy mondatból Ö véletlenül nem értünk egy szavat () szerintem azt ki lehet következtetni () És hogyha aztán többször halljuk azt a szavat akkor már ránk is ragad és mink is elkezdjük használni () És szerintem az így jó mert akkor nekünk is bővül a szókincsünk +/-.

T: XX

A: ...és ezért is erőltettem ennyire hogy most én is kijussak () és most Biankát is valahogy sikerült rászedni hogy ő is jöjjön

B: Nem te szedtél rá

A: Már tavaly +/- . Nem mondtam hogy én () Már tavaly akartam volna menni () aztán nem lett belőle semmi () úgyhogy most megyünk () ketten () és remélem hogy valami rám fog ragadni

[...]

T: És van olyan hogy amikor elmentek Németországba és anyukátok Ö +/- . ugye ott csak németül beszéltek?

B: MHM

T: Ti mondtátok () kicsik () hogy ti néha magyarul válaszoltok anyukátoknak () Vagy csak itthon?

C: Hát (.) hogyha a nagy előtt vagyunk és ott vagyunk () beszélgetünk () akkor muszáj németül

B: Minthogy akkor legalább hogyha odamegyünk () akkor legalább akkor beszéljünk () minthogy németül dee

A: Amugy nem [halkan]

[...]

T: És ott a magyar az () néha eszetekbe jut egy-két szó magyarul vagy?

B: Igen például van olyan hogy () beszélünk valakikkel ottan és akkor hogy () elkezdjük németül és van egy pár magyar szó benne és akkor nem érti teljesen hogy mit akarunk mondani

[...]

Szoktatók keverni a nyelveket néha () itthon is?

C: Hát igen () például hogyha azt akarom mondani hogy JA <=>já> azaz igen () akkor én néha például szlovákul mondom hogy *áno* () mert nem jut eszembe a német

T: Ahaa

B: Vagy például hogyha () a anyu +//. anyu! A mama is átvett ilyen magyar szavakat () például hogyha () apuról beszélünk () akkor nem azt mondja hogy VATER hanem ő is azt mondja hogy apu () minthogy rendes magyarul () XX

T: Minthogy a nagymamád?

B: MHM

T: A nagymamád is () átvesz magyar szavakat?

D: Igen

T: Ő is milyen jól tanulja ()

C: És neki a telefonján van olyan () fordító () hogyha () belemondasz németül () akkor például () megkaphatod aztán () magyarul (.) Szlovákul meg magyarul

B: Tehát ilyen fordító

C: Például () üzletben így szokott kommunikálni

B: Na igen

T: Aha

B: Hogyha megy bevásárolni

T: XX

D: Mondja is hogy néha vannak () kicsit németül beszélnek ()

T: Hogy az üzletben van aki tud néha () németül?

B: Igeen

D: Egy kicsit

T: Egy kicsit () akkor az már nagy segítség MHM

B: Mindig azt mondja hogy () hogyha megy valahova () és akkor elkezdi beszélni valakivel németül () és akkor osztán megkérdi hogy KÖNNEN SIE DEUTSCH? <=>können zí dojcs 'tud németül'> () minthogy tud magyarul () és azt mondják hogy EIN BISSCHEN () EIN BISSCHEN <=>a bissen 'egy kicsit'> () Mindenki azt mondja hogy BISSCHEN <=>bissen 'kicsit'>

T: Ő szerintetek milyen előnye van annak hogy ti ilyen kétnyelvű családban nőtok föl?

D: Hát ha például külföldre megyünk () akkor hasznosabb mert () nem annyira sok igazán a magyar ember +/-

B: Meg eleve az hogy németül nagyon sokan tudnak () Például hogyha megyünk görögökbe <!> azért is megyünk mert sokat beszélnek () ott is sok német van () már-mint hogy turista akik németül is beszélnek () és akkor úgy () Aztán például a spanyolknál is vannak olyan hogy németek (.) A német az olyan () eléggé elterjedt nyelv

T: Értem () Akkor alapból tudtok már ugye legalább két nyelvet

B: MHM

T: Akkor ez egy ilyen pozitívum

B: MHM

T: Tudtok még mondani mást is +/-.

C: Hogy miért vagyunk büszkék hogy németek is vagyunk? Háát () például a fociban van egy jó német csapat

T: Aha () igen () Bayern-München

B: Aha igen

T: Akkor ti annak szurkoltok () egyértelmű

D: Igen mert () meg az is jó hogy a többi gyerek () osztálytársam senki sem tud még gyerekkorban németül

T: És te már tudsz

D: És mi már tudunk

A: Hát +/-.

B: Az túl () az túl sok hogy tudtok () de azért valamit [viccelődve]

D: Körülbelül

C: Van olyan osztálytársam aki utálja a németeket () úgyhogy nem rajong hogy én X vagyok +/-.

D: Ábel? Dani?

C: Nem

B: A Dani az szereti a ném+/-.

D: Tuti hogy fiú

T: És van hátránya is annak hogy kétnyelvű családban nőtek fel?

B: Például valaki azt mondta nekem egyszer () volt hogy Amandával beszéltem németül () és akkor azt mondja () hát az azért nem is olyan jó tulajdonság hisz az első két világháborút is a németek csinálták meg ilyesmik

C: Igen

A: Ez a () ez a történelmi háttér () +/-.

D: Ez a Hitler

A: ... de viszont amúgy ez pont ugyanekkor szerintem egy előny is () mert a németeknek ezerszer több dolog van amivel dicsekedhetnek () így történelmi szempontból () És már csak eleve az () ha ránézünk az országok fejlettségi szintjeire (.) Németország X () tehát hogyha veszünk így bármit () szerintem sokkal több lesz az olyan áru amin az lesz hogy MADE IN GERMANY <÷méd in dzsörmeni> () Szlovákiában hát így nem (.) Már csak annyit mondok hogy Ikea (..)

B: Az nem német

A: Dehogyanem

B: Az Ikea? Az nem német

A: /-De nem tudom () de úgyhogy németül beszélnek ottan-/ [nevetve]

T: Tehát itt házasodtak össze és ott meg volt még egy lagzi () Aha () És akkor nektek erről az anyukátok így beszélt?

B: MHM Nem sokat

A: Különben nagyon szeretem () Főleg amúgy hogyha így régebről beszél () például a gyerekkoráról akkor azt általában németül mondja el () És az így az így nagyon jó

C: És azt is szokta mondani amikor mi kicsik voltunk () Például engem () én már Ő már kiskorunk óta németül is szokott azért hozzánk beszélni +/.

D: Mert a MUTTER <+mota 'anya'> helyett aszondta hogy OTTER <+ota 'vidra'>

B: Igen

A: A Cecília

C: Kiskoromba

T: Az micsoda?

A: Hód

T: Hód! Aha () azt nem tudtam

C: A Mutter anya helyett azt mondtam hogy +/.

B: Mink nagyon szeressük <!> () minthogy az egész családban a régi történeteket () minthogy őrölük is ezeket és németül mondja el mindig () minthogy önekik mi volt () meg hogy a nagyi is mesélt () amikor ő kicsi volt meg minden

T: MHM És akkor ilyenkor németül beszélgettek róla

B: Igen (..)

T: És ti is németül válaszoltok anyukátoknak amikor ő németül kérdez?

C: /-Én már mondtam hogy magyarul-/

T: /-Te magyarul-/

B: /-Mikor hogy (..) Mikor hogyan () igen () és attól függ hogy kitől-/

T: Aha () mikor hogyan

B: Például Amanda az () kilencven százalék hogy németül fog () Én (..) hát egy olyan hetven százalékban +/.

D: Á negyven nem hetven

B: /-Akkor legyen ötven () jó? () FIFTY FIFTY <+fifti fifti 'ötven ötven'>-/

A: /-Szerintem is-/

D: Harminc százalék X +/.

B: Mármint hogy ők inkább már magyarul válaszolnak

A: Igen

T: Értem

E: Megjöttem [az anyuka szólt a háttérben]

4. melléklet. A 3. interjú szövege – 2018. 03. 24. (Részletek)

T: terepmunkás

A: az apa

B: Bianka

C: Cecília

D: Dóra

E: az anya

T: Szokott ön horcsicázni ha így kérdezem?

A: Azelőtt talán amikor otthol () még a anyuékkal laktunk többet de már itt átmennek németbe inkább mint a szlovákba (.) Nem te; nem teszek neki olyan nagy Ö +/-.

C: A *monterka* az szlovák nem?

A: Igen () Olyan nagy jelentőséggel nem bír nálam () Igen megy becsúszik dee () egyre inkább () inkább a német már csak () azt a horcsicát SENFT-re <-zenft 'mustár'> meg ilyenek () Főleg most hogy itt vannak az anyósék is most már az a német tényleg jobban megy

T: Igen МНМ És korábban () mondjuk az ön gyerekkorában () fiatalkorában amikor még nem volt német hatás +/-.

A: Hát igen () a tyepláki () a horcsica párki () az még az az ment

T: МНМ Az ilyen természetes önnek?

A: Ö Akkor az volt de mondom most már nem () Mert most inkább inkább cserélem fel a német szavakra

T: МНМ Ugye () hallott esetleg olyan kifejezést hogy ápod az anyanyelvedet () hogy szép magyar beszéd () magyarul így beszélünk helyesen () és akkor a budapestieket hozzák föl példának (.) Ön mit tart a szép magyar beszédről? Milyennek képzelet azt? (.) Irtsuk ki a nyelvből () magyar nyelvből () a szlovákiai magyarból ezeket a () horcsicás szavakat?

A: Hát igaz () ami igaz nem passzol nem oda való () Nem passzol () ez is olyan () nem oda való (.) Hmm irtani () hát szerintem már nem kell irtani mert már egyszerűen benne vagyunk (.) Hát meg kell nézni csak a politikát Igen? () Van két magyar úgynevezett pártunk () Az egyik csak magyar () mondom () Szerdahely az egyik bástyavárosa () a másik az meg magyar szlovák (.) Ö És () én is voltam olyan nagy magyar () Ezen már mind átmentem () úgyhogy benne voltam a csemadokban () propagáltuk () Dee () akkor a szlovák viszont úgy néz ránk mint nacionalistákra sovinsztákra () Úgyhogy én is azt látom hogy () mondom ez a magyart is megosztja () a szlovákiai magyart is megosztja () Ugyanúgy mind X lássuk a politikában hogy két párt van () De () annak a híve vagyok () hogy ha már itt élünk itt akarunk maradni akkor már úgymond kutya kötelességünk azt a szlovákot megtanulni () és hát () de azért maradjunk meg szlovákiai magyarba () is igaz () De ez már nálam eleve () valaki ezt mondja csak hogy ehő ehő () szlovákiai magyar () maradjunk meg magyarnak de már nálam eleve ez nem passzol () mert Szlovákián és már németek vagyunk úgyhogy (.) +/-.

T: XX +/-.

A: Úgyhogy nem vagyunk szlovákok de viszont németek () úgyhogy megint csak nem maradtunk meg magyarnak () Most mindegy hogy a szlovákhoz kötöm-e vagy a némethez () Mondjuk a szlovákot mi magyarok nagyobb ellenségnek lássuk mint a németet de (.) Ez van (.) És ez ez x példa () mondjuk mondjuk megint Dunaszerdahelyen hozom () Az talán még erősebb magyar város mint a () Már Komárom XX jobban keverik () nem tudom () Szerdahely valahogy megtartsa azt a magyarságát () Nem mondom hogy rossz () Na dee itt ahogy mink élünk () ez aa perem vidék () tényleg ez olyan ütköző zóna () Kezdődik Szenc () Szenc már elvesztette a magyarságát () már csak maradt valami húsz harminc százalék magyar () Pedig amikor én () ilyenek voltam mint ők [a gyerekeire mutat] () anyuval oda jártunk bevásálni () hónaponta kétszer () és az üzletekben magyarul kérték () hogy tessék () vagy néha két nyelven () Most már nincs kétnyelvezés

() már csak a szlovák van () Akkor így ment () mint a régi határvonal () Szenc () itt ment fölöttünk () Réte () Diószög () így ment a határvonal () mikor () harminc(kilencben) visszakapták a magyarországiak ezt a részt () Hát na ez az a ütköző zóna () itt itt szívjuk meg mink a legjobban () Lehet hogy ezt Dunaszerdahelyen már nem érezni de (.) Nyitra () Akik járunk tanulni Nyitrára () Trnavára na azok mind kapunk () Na Pozsonyban ott már egy csöppet nem de (.) Több a barátom Zsolnán mint mint () meg Trencsénben mint itt az ütköző zónában Trnaván meg Nyitrán ahol (.) Hát öleg csak a Hedvigára gondolni Az is () megkapta vastagon úgyhogy () Pedig X az ütköző zónában volt () Ott van az a legnagyobb a () ellentét () ott van az a nagy sovinizmus () ott van az hogy *mađari za Dunaj* (.) Igaz hogy Slota Zsolnáról volt de Zsolna miatt nem tapasztaltam () pedig járok oda () negyedévenként () és nem félek megszólalni magyarul

T: Tehát akkor ön azt mondja hogy megtartani a magyart és megtanulni mellette a szlovákot

A: És a németet és az angolt () és a X Azt nagyon okos ember mondta hogy ahány nyelvet tudsz annyiszor vagy ember () Ez így van

T: МММ Akkor ön támogatja +//. tehát az idegen nyelvek felé is érdeklődik?

A: Hát igen () most negyven évesen kezdtem angolt tanulni () mert rájöttem +//. azt hittem hogy a német elég dee () A harmadik vagy a () nem most kezdődik a negyedik szemeszter () Negyedik szemesztere angolt tanulok

T: És ön hol tanulja az angolt?

A: Nyelviskolán Szencen

T: Nyelviskolába jár? МММ Tehát ön alapiskolában +//. hogy fölfogjam () ön milyen nyelveket tanult alapiskolában?

A: Magyar szlovák orosz

T: Orosz? Oroszt is tanult még?

A: Hát oroszból érettségiztem még

T: Jaj igaz () akkor anyukám generációja

A: Utolsó utolsó osztály voltunk akik oroszból érettségiztünk

T: És az orosz azt még használja? Vagy +//.

A: Hú hát már () már csak nagyon X [orosz szó] meg X[orosz szó] X [orosz szó] () Ezek az alap()szavacskák még meg vannak de már () nem tudom () hogy ha kimennénk egy útra Moszkvába egy hónapra hát azért azt hiszem egy két dolog visszajönne () Hallom az orosz azért () minden másik szavat értem dee ha az ember nem használja () Valamikor még középulin azt mondták hogy ez még milyen jó lesz () most megnyitak a piacok () és hogy Európának kell az orosz piac () milyen jó lesz () hogy mehetünk ki oda az orosz nyelvtudással () Nem megyünk mi sehova () nem kellünk mi az orosznak

T: Szóval akkor úgy vissza jönne az orosz nyelvtudás () azt mondja () hogy valahol ott mélyen ezért úgy megvan +//.

A: Ö Neem () inkább az angol felé () kacsintgatok () Mert tényleg az angol a világnyelv () túlnőtt a németen is +//.

T: Igen () /-Középiszkolában-/

A: /-Nekünk itt-/ +//.

T: Elnézést

A: ...Közép-Európában elég volna a német () főleg itt a mi régióinkban (.) Középiskolában? Hát az az érettségi () az az orosz () Főiskolában +/-.

T: Tehát ott is azt a három nyelvet vitte tovább () Vagyishogy mondta hogy volt az a szlovák iskola () Ott szlovákot és oroszot tanult akkor?

A: Igen () csak szlovák és orosz () Középsulikon csak szlovák és orosz () No és a főiskolán ott pedig a technikai angol () Na ott aztán () bementem () nem tudtam egy szavat meg+//. angolul () És azt mondják hogy technikai angol

T: Aha rögtön jött +/-.

A: Akkor aa () motrok a villanypumpák a Ő szlovák technika () angolul () Nem tudtam még szlovákul se nem hogy angolul () Szóval gyöttek <!> a () érdekes dolgok () X meg az ilyen technikai dolgok

T: МММ Ön az iskolában a némettel nem is találkozott?

A: Nem

T: És az angollal is csak akkor a főiskolán ezzel a technikai angollal?

A: Ez is egy nagy pofon volt () A nulláról fölugorni a () nem tudom () nyolcvan százaléka körülbelül () mert annyira akarták () Hát osztán úgy ment hogy az ember bemagöta és aztán azt se tudta mit mondott csak mondta úgy körülbelül () Meg voltak a tesztek () á bé cé egy része () a szabad leírásban pedig meg hát () oda volt írva annyit meg hát értett az ember mit akarnak mi a téma () ahogy bemagöta a szkripták alapján szép magyarul () akkor betette de hogy értettem-e volna () Aztán utólag kezdtem angolt tanulni

T: МММ Értem () És azt mondta hogy harmadik szemeszter () Tehát már másfél éve tanulja az angolt МММ És a némettel ön hogy találkozott?

A: Utcán

T: Itt Jókán?

A: Igen () a gyermekotthonban

T: És addig semmi németet ön nem tanult () nem hallott?

A: [fejét rázza]

T: Ugye a felesége () hát ő német () És akkor a felesége már tudott magyarul beszélni amikor önök találkoztak?

A: M-M

T: Nekem azt mesélte hogy kétezerben jött ide a misszióba +/-.

A: Igen

T: ... kétezer () januárban () úgy az elején +/-.

A: Januárban

T: ... és és önök mikor ismerkedtek meg? () Megkérdezhetem?

A: Kétezer januárban láttam meg először no mert ott voltam mint () ilyen () Mivel mink építészetiiben dolgoztunk () középszinten is abban dolgoztam most meg felső szinten az építészeti szakmában () és hát január február március nincs mit csinálni () És akkor ott édesapám ott örködött és hát úgy cserélgettem ötöt () ne kelljen neki minden második éjjel bemenni örködni () Akkor már a C. [a felesége] ott volt igen () akkor már ismerkedett a misszióval Jókán és ott találkoztunk

T: És a felesége ilyen gyorsan megtanult magyarul () hogy aztán tudtak kommunikálni?

A: Elein nem () csak szépen mosolyogtunk egymásra () mutogattunk () Az volt a szép [mosolyogva]

[...]

T: Igen () ide költöztek a nagyszülők igen azt tudom (..) Tehát akkor ön nem beszél a németet () vagyishogy akkor nem beszélte a németet amikor találkoztak +/-.

A: Akkor nem

T: ... de most már () beszél úgy ahogy?

A: Konyhaszinten () konyhaszinten () El nem adnak () X útirányt megkérdezni () olyan alap () azon a konyhaszinten () Nem szakszavak () nem valami speciális () hanem az az egyszerű kommunikációhoz szükséges német

T: Tehát akkor nem okoz gondot önnek a német?

A: Hát hiányoznak néha szavak () azt meg megkérdezem () Természetesen többet értek mint beszélek () De ha gyönnnek <!> a sógorok akkor beszélgetünk () így () Ami szó meg hiányzik azt meg körbeírom és azt meg bedobják közben () Úgyhogy ha akarnak megértnék () Az anyós az már nem () ha nem érti ő azt mondja hogy nem érti () Hát akkor nem érti

T: Aha És akkor () volt már ilyen +/- . gondolom volt ilyen kommunikációs nehézség esetleg amikor +/- . ?

A: Perszehogya () Félreértés () Használtam azt a szavat amit úgy gondoltam hogy például azt jelenti ahogy én gondolom () de viszont ő az a német meg máshogy értette azt a szavat () másképp fejezem ki magam

T: Tehát akkor így amikor jönnek a németországi rokonok akkor ilyen közös ebédnél azért néha esetleg vannak ilyen kommunikációs nehézségek

A: Vannak () há de itt a B. besegít () A. besegít

B: Igen de amúgy elég jól összejön () és érti is amúgy () Néha úgy tíz mondatból egy nagyon kis szavat nem ért () de azt ki lehet következtetni XX

T: Tehát ön fontosnak tartja hogy a gyerekei jól megtanulják mind a kettő nyelvet () a magyart meg a németet is?

A: Fontosnak és kevésnek tartom () Valamikor azt hittem () amikor még nem kezdtem el a főiskolát hogy ez igen elég lesz a nyugdíjig nekem is () de nem elég () Legalább három kell () magyar szlovák muszáj()ból kell () nem azért mert akarjuk vagy nem akarjuk () Az muszájból kell () És ha a szlovákokat nem számítom akkor kell a német és az angol

T: És általában így itthon () hogy néz ki a nyelvhasználat? Hogyha mondjuk ön is jelen van akkor mindenki magyarul beszél () és hogyha ön nincs jelen akkor van arról sejtése hogy a gyerekei és a felesége milyen nyelven beszélnek egymás között? Vagy váltogatják a nyelvet?

A: Így is úgy is () Igen váltogatják így is úgy is () De melyik a több? [B-től kérdezi]

B: A magyar a több

A: A magyar?

B: A magyar () hát +/-.

A: Mondjuk náluk biztos de A-ban nem volnék olyan biztos

B: A. ah igen A. mert gondolkozik hogy majd németben fog tanüni (.). Úgyse lesz semmi belőle de nem baj Ő Nagyon akarja nyomni hogy csak német de ő így +/-.

A: Hát igen az megmutatkozik () négy közül is () hogy A. a német ő [B. lánya] a magyar () C. az +/-.

B: C. az olyan hogy mindkettő ()

A: ... de inkább magyar () és D.

B: Ő is olyan hogy mindkettő

A: Ő A legnagyobb német biztos hogy A. () a négy közül

A: Hát eleve mind a négyen alapiskolába ide jártak Jókára () úgyhogy nem is fordult meg a fejünkben hogy szlovákba menjenek

T: Tehát az iskolaválasztásnál fontos volt a tannyelv () a tanítási nyelve az iskolának?

A: Úgy mint nekünk igen () Nekünk nem az számított mint sok magyar szülőnek () úgyhogy azért nem vagyunk azon a szinten se hogy csak azért mert úgy hiszem hogy a gyerekek jobban fog érvényesülni az életben azért már eladom ötlet szlováknak () Így nem áll a kérdés nálam () De egyszerűen +/- . Ki jött? [B-től kérdezi]

B: A.

A: A tapasztalatok alapján amit úgy munkaviszonyból és sulisuliban tanultam meg-tapasztaltam () hogy nekik ez nem kérdés hogy akarok-e szlováku tanulni vagy nem () nekik az szükséges () hogyha nem akarunk tényleg Budapesten folytatni az életünket () Nem tudom () Szerdahelyen meg-e lehet valósulni a () születéstől a nyugdíjig () Talán lehet hogy egy üzletben vagy valahol De ha egy cseppet akar az ember mozdulni valamerre () kell az a szlovák () Szlovákián élünk (.). Így () de biztos nem azért hogy csak azért mert úgy gondolom a gyerekek jobban fog tudni szlováku akkor szlovák iskolába adom () hogy mert jobban fog érvényesülni az életben () Az végett biztos nem () Arra van nekik a német meg az angol

T: Értem

A: Arra nem biztos a szlovák () De viszont arra hogy itt vagyunk és úgymond normális intelligencia szinten akarunk élni hogy kommunikálunk a szlovákkal meg a szomszéd-dal is úgyhogy ahhoz biztos kell

T: És a gyerekeknek a nevét ahogy hallottam () különböző csengésű nevek vannak () A gyerekek névválasztásánál fontos volt a név eredete önök számára?

A: Nem tartom fontosnak () ebben szabad keze volt a feleségemnek () A. kapta a nagynénjítől () a feleségem német nagynénjítől <!> a nevét () És van egy szokásuk a családban () önáruk is [a feleség családjában] () hogy ábécé sorrend ()

T: Jah igen

A: És hogy én ezt el-e fogadom vagy van valamilyen különleges név () megkérdezte van-e valamilyen különleges név () lánynév amikor születtek a lányok () Mondom nincs () Nekem nem fontos hogy most Csilla legyen-e vagy B. () nekem az (.). A fontossági sorrend nem ott van () Nem attól vagyok én magyar hogy a lányaim magyarul (.). Az az

ember szívében van vagy nincs (.) De viszont sok () buta ember van a magyarok között vagy a szlovákok között is úgyhogy () Attól hogy én vagyok a nagy magyar és fogom verni a mellemet () aztán öt év múlva meg elveszek egy szlovák asszonyt és elfelejtem hogy magyar voltam () Úgyhogy én ilyen magyar viszont nem vagyok () inkább az a () az a konzervatív () de nem az a bezárkózott () nem az a csak ezt látom hanem körülnézek hogy mi van a világban () Ezt látni az életben () feleségem német () gyerekek osztrákban születtek (.) mondom az egész család tanulja az angolt úgyhogy (..) Azért mert magyar-nak születtem nem csak magyarul tudhatok

T: Értem

A: Jólvan () Magyarországon tanulják aa vagy a magyar angol vagy a magyar német () de mondom mivel mink itt élünk Szlovákián nekünk szükségés a szlovák

T: Aha () Ezt nem tudtam () Ő Még a gyerekeihez szeretném kérdezni () mert mesélt a felesége olyat hogy a () van különbség Ő a két nagyobb és a két kisebb lánya nyelvi nevelésében () hogy máshogy foglalkoztak velük () Jól értettem meg ezt tőle? Tehát ön emlékszik arra hogy máshogy Ő nevelték nyelvileg máshogy foglalkoztak a két nagyob-bal mint a két kisebbel?

B: MHM Igen (..)

A: Miben vót más? Már nem emlékszem

B: Hát például anyu azt alkalmazta hogy alaplól folyékonyan használtuk a faluban is az iskolában is a magyart () az természetes () hogy akkor a magyar az lesz +/-.

A: MHM

B: ... és akkor így naponta egy fél órácskát mindig ráültünk hogy magyarul +/- vagyishogy németül olvasni () németül így hogy +/-.

A: Jah igaz () igaz

B: ... mert hogy a () anyunk egyik testvére ő tanár +/-.

A: Igaz

B: ... és akkor néha küldött () küldött könyveket () még mindig vannak könyvek +/-.

A: Igaz () [köhög]

B: ... leültünk egy fél órát így naponta () és akkor olvastunk írtunk () Ő Mit csinál-tunk? Helyesírást is néha +/-.

A: Igen () X ez hanyagolva van

B: ... németül így betűket is () Ezek a () főleg az alapokat hogy a Ő az egy négy az megvölt mindig () És most így hogy () jöttek a kicsik () hát úgy is megvölt () csak most hát a kicsiknél így teljesen () nem szokta már +/-.

A: Hát igen nincs eléggé odafigyelve mivel itt vannak a nagyszülők úgyhogy már úgy vesszük hogy () automatikusan tanulják a németet

B: Igen () igen úgyhogy most nem köll még külön fél óra () mivel hogy () igen () /-átmennek és beszélgetnek-/+.

A: Hát igen mert akkor még nem tudtuk hogy végül is hol fogunk kikötni () hogy itt-e maradunk Szlovákián vagy megyünk Németországba () Az végett voltak +/- rendesen elismerték hogy nekik () ha megyünk csomagolunk és mit én tudom () második osztály-ból elmennek Jókáról () mennek Németországba X akkor beveszik őket mert vannak azon a szinten () tudással +/-.

B: Igen () mondom az az egy négy hogy a () ezek aa ábécé írni olvasni () ezeket XX [halkan mondta]

T: Igen () akkor tiveletek az anyukátok ilyen tudatosan foglalkozott németül

A: Igen igen

B: Igen

T: És akkor ez a kettő kisebbnél már nem volt

A: Nem () mert nincs rá ok

B: Nem () mert ez természetes hogy () például fél órát minimum mindig ott vagyunk a mamánál () Minimum hogy megvan a fél óra () többet igen () kevesebbet nem szoktunk ott lenni () Szóval () hogy az már () nem is vesszük észre és tanulunk hozzá +/.

A: Játékos formában

B: Igen

T: Aha

A: Mondjuk a grammatikát jó () azt suliban () Mennyi van nekik? Heti két óra? () Alapsuliban () a kicsiknek német () Még nincs? Mikortól kezdődik () öttű <!>? [B-nek mondja]

B: Neem nincs () Igen () Öttű <!> () De már nincs () Mink vagyunk az utolsó osztály akinek van németje () XX

A: HMM

T: Tehát akkor ez volt a motiváció a kettő nagyobb német tanulásánál hogy lehet hogy akkor elköltöznek Németországba () Akkor ezért +/.

A: Igen vőt () elein vőt () Mert már csak osztán XX Mikor házasodtunk () mind a ketten nulláról indultunk () akkor kezdtünk () Ilyen kis öreg parasztházat vettünk () azt újjígtattuk () és úgy egyről a kettőről X fel () És akkor olyan volt () hát ha nem megyünk akkor összecsomagolunk és megyünk innen () Aztán mindig valamiért valamiért ma+//. volt egy pont ahol azt mondtam () én voltam az aki nem akartam menni (.) Osztán volt egy pont amikor már azt mondtam jövan () most már () az embör próbálkozik de nem megy nem megy nem megy () akkor mondom jövan megyünk németbe () ott minden könnyebben megy () Aztán az utolsó pillanatban mégis maradtunk

T: МММ Tehát akkor ön is volt már többször úgy Németországban a családdal?

A: Persze () Az megvolt () minden évben mentünk () Két hétre csomagoltunk és mentünk Németországba

T: És amikor ott vannak Németországban +//. vagy ott voltak () akkor mit vett észre () hogy könnyebben átváltanak a gyerekei németre () tehát Németországban a német környezet hatására inkább németül beszélnek () vagy az önre való tekintettel megmaradnak a magyarnál?

A: Nem () nem nem () Anyjuk () ő német () Tehát (.) őnekik nem volt az a nagy probléma () játékos formában tanulják a németet +//. tanulták a németet úgyhogy () Nekem már szenvedni kellett a némettel () de ők () Ők ha nem értettek mosolyogtak egyet () de úgy () vagy voltak ott a rokonok () gyerekek is () Megtanultak gyerek szinten

T: Akkor ez a német környezet ez így sokat segített amikor ott voltatok () németből

B: Igen () Igen igen

T: МММ És akkor hoztatok is haza sok német szót kifejezést és itthon is használtatok aztán tovább?

B: Igen МММ МММ igen persze

A: És látták a +/-, ami még fontosabb () látták a való világban azt a használatot nem mint itt hogy járunk nyelviskolákba () aztán kimegyünk Angliába vagy Amerikába és tiszta másképp van () Látták azt a (.) mert nem az a célszerű hogy megtanulok hanem hogy hogyan használom () milyen (.) ki mikor a nyelvben meddig megy el () hogyan fejezi ki magát

T: MHM

A: Azt is észrevették hogy északon másképp beszélnek mint délen

T: Igen?

A: Persze () Majdnem nem értik egymást a németek

B: MHM

T: És azt ti is érzékeltétek? Ti melyiket értettétek () az északit vagy a délit?

A: Ők a tiszta németet értik

B: Igen

A: Az északnak egyik régiója ottand <!> a holland határnál () az az a tiszta németet beszéli () ami a könyvekben van írva

T: A HOCHDEUTSCH? Ez?

B: Igen a HOCHDEUTSCH () igen

A: Osztán van a keletnémet () az már egy csöppet sántít és a Bayern az már () meg lent München az meg már megint nagyon sántít de mind a kettő más oldalra sántít () Úgy mint körülbelül Szlovákiába a *záhorák* meg a *východniar* () mind a kettő már sántít de mind a kettő más oldalra

T: MHM És alig értik meg egymást

A: Hát a keletnémet meg a bayeri az már nehezebb na () Ha igen akarjuk hogy értsék egymást () megértik természetesen ha visszamennek az alap szavakhoz de ha elkezdik azokat az önmaguk tájszólását () Hát például ha átmennek osztrákba a feleségem meg az anyósom nem értik az osztrákokat

B: Nem az hogy nem értik de hogy nehezebb () több energiát kell befektetni abba hogy megértsék a szavakat

T: Aha értem () És mondta ezt a a tájnyelvi szavakat és nyelvjárásokat () Önnek akkor van valamilyen nyelvjárása () Ez a Jókán használatos őző nyelvjárás?

A: Há igen ez a szönci <!> nyelvjárás

T: Ez a szönci <!> aha () Szenci

A: Szerdahelyieknek +/-.

B: Amikor voltunk sítúrán és () a szeliek () sziliek () Jaaj kik vannak Magyarországon? Szeli vagy szili?

A: Szili

B: Szil van Magyarországon () akkor a szeliekkel voltunk sítúrán és akkor () néha úgy úgy () ilyen megjegyzés () nem megjegyzés de néha mondták hogy tiszta ö-betűsen beszélnek a jókaiak () Hogy így nekünk mondták hogy egy kicsit ö-betűsen beszélünk

T: Aha

B: Mink meg azt vettük észre hogy kicsit í-betűsen beszélnek +/-.

A: De nekem nem gond ha elmegyünk Szerdahelyre unokatestvérem után és átállok a rendes é-betűsre () nem gond

T: MHM

A: Csak ha az embernek körzetében van akkor () Néha ki is +//. nem is tudom néha hogy ő-vel mondjam vagy é-vel () Mondjuk az í az nem jön be mint a rimaszombatiaknál meg a fülekieknél () Azok i betűznek () az nem

T: Ezt akartam kérdezni hogy mitől függ az hogy ön hol használja a nyelvjárását? Tehát személyektől? +//.

A: Környezet

T: Környezet MHM

Akkor önnek +//. ugye mondtad B. hogy mások észreveszik rajtatok hogy ilyen ő-betűsen +//.

B: Igen

T: ...beszéltek MHM

A: Hát igen mert mondjuk aa az én családom is () ahogy észrevettem az fele () há apu felől az a szönci tájszólás és az anyu feléről pedig szerdahelyi rendes alap aa e betű () a(mi tartozik a szóhoz () És így ha elmentünk Alistáira akkor ő nélkül beszéltünk és ha visszajöttünk ide akkor ő-vel () De az () átkapcsolt néha sokszor tudatalattiba úgy-hogy () Én nem is vettem észre

T: És tapasztalt már esetleg olyat hogy valaki valami negatív dolgot mond a nyelvjárási beszélőkre?

A: Háát páran csak így hogy megjegyzik hogy mit őtök vagy mit íztek de (.)

B: De olyan hogy például sérte; sértegetés nem nagyon volt () csak úgy hogy egy picit csodálkoztak hogy milyen ősen <!> beszéltek de nem () nem

T: Tehát akkor nem igen +//. szóval azért nem annyira negatív a +//.

A: M-M

T: ... hozzáállás () De tapasztalja +//. vagyis ön szerint így Szlovákiában magyarok egymás között mennyire úgymond piszkáljuk egymás nyelvjárását?

A: (..) Nemigen tapasztaltam () A Csemadokkal mondjuk jártunk () mit tudom () két évig voltam X vezető tag () Hát hallottuk ha elmentünk X azok íztek <!> de hogy valaki a másikat húzta volna evégett () Az nem

T: Értem () és esetleg ha elmennek Magyarországra () akkor ön szerint a magyarországiak hogy állnak hozzá ezekhez a nyelvjárásokhoz?

A: Na ott mutassák ki hogy mink külföldiek vagyunk a számukra

T: MHM Tehát nemcsak a szlovák szavak miatt hanem a nyelvjárást is úgymond lenézik?

A: Igen () Éreztetik () hogy ők a magyarok mink már a vendégek

T: MHM És ön ilyenkor mit szokott csinálni? Ö Tudatosan ezeket a szavakat nem használja+//.

A: /-hát igyekszik az ember-/

T: /- ... hogy ne vegyék észre? +//. -/

A: ...de azért becsúszik (.) Azt látni családon belül például a sógornőmnél (.) Mink csak felvidékiek vagyunk

T: MHM Aha () Tehát ismerős önnek ez a nem lebukni akarás? () Hogy ne bukjak le akkor inkább másképp mondom () ilyesmi

A: ÖÖ Nem adom el magam úgyhogy () Vagyok aki vagyok XX () De hát () az ember hát nem akar () csak azért is megmutatni a () hogyan mondják () a foga fehérjét () hát alkalmazkodik egy szintig dee () meg ne bukjak vagy el ne bukjak előttük azz () annyira nem zavar

T: MHM Értem

A: Hanem az van ha elgyön <!> a cseh cégi kollégám Prágából akkor én átmegeyek csehbe () Szlovákok már megszóltak érte hogy miért () miért megeyek át csehbe () hát nekem az normál

T: Önnek a cseh az teljesen? +/-

A: Hát édesapám Csehországban született

T: Aha () Hát hogyha én belegondolok () én a csehvel nagyon kínlódok () hogy szlovákról nem tudok csehre átváltani +/-

A: Nekem nagyon megy a cseh

T: Önnek az ?+/-

A: ... én rögtök eladnám a szlovákokat a csehért

T: Igen?

A: A cseh az énekesebb lágyabb nyelv (.) Ott vannak a zsök <!> () mondjuk az X +/-

T: Épp az () zavar [nevetve]

A: POŘÁDKU <÷pozsádku 'rendben'> no

T: MHM Igen () meg a ŘEKNI <÷zseknyi 'mondjad'>

A: ŘEKNI no () X [cseh szó]

BEÁTA BEVILAGUA

THREE IN ONE. MULTILINGUALISM IN A FAMILY IN SOUTHERN SLOVAKIA

The purpose of my study was to examine the language habits and language ideology of a multilingual family in a southern Slovakian village. The language biographies of the mother, father and their children contain not only the characteristics of their language competences, but also their linguistic habits, their attitudes towards the individual languages and their subjective opinions, which I examined in the framework of three interviews. The research is of a psycho-sociolinguistic character. This approach has relevance from the point of view that it shows the Hungarian language use of a person with German mother tongue who had learnt Hungarian as a second language, and, further, with the help of language biographies, it offers a complex picture on my respondents of a young age about language education, and also about language ideologies of their family members.